

DKAB ve Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul 1.-3. Sınıflarda Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersine İlişkin Önerileri

Osman Taşkın

Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı, Trabzon, Türkiye
osman.taskin@trabzon.edu.tr | <http://orcid.org/0000-0003-3962-936X> | <https://ror.org/04mmwq306>

Semra Çinemre

Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı, Trabzon, Türkiye
semra.cinemre@trabzon.edu.tr | <http://orcid.org/0000-0002-2924-1129> | <https://ror.org/04mmwq306>

Öz

Ülkemizde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi 4. sınıftan itibaren yürütülmektedir. 2014 yılında gerçekleştirilen 19. Milli Eğitim Şûrası'nda DKAB dersinin, eksik bırakılmış olduğu ilkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde de okutulması yönünde bir tavsiye kararı alınmıştır. Bu noktada, böyle bir uygulama hayata geçirilmeden önce sahanın zeminini oluşturacak akademik çalışmalara ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada konunun uygulamaya yönelik çeşitli boyutlarının DKAB ve sınıf öğretmeni görüşleri ile araştırılması amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemine göre planlanan çalışmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında Trabzon il merkezinde bulunan farklı ilkokullarda görev yapan sekiz sınıf, sekiz DKAB öğretmeni olmak üzere 16 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre her iki branştan 16 öğretmenden 10'u ilkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yer alması muhtemel bir DKAB dersi için 2. sınıfın, beşi 1. sınıfın, biri de 3. sınıfın uygun olduğu kanaatindedir. Sınıf öğretmenlerinin yarısı bu dersin seçmeli, yarısı zorunlu; DKAB öğretmenlerinin ise altısı zorunlu, biri seçmeli olması gerektiği görüşünde olup biri de bu konuda kararsız kalmıştır. Sınıf öğretmenleri böyle bir derste ağırlıklı olarak ahlaki içeriğin işlenmesinden yana iken DKAB öğretmenlerinde dinî içerik ahlaki içeriğe nispeten yüksek çıkmıştır. Her iki branş öğretmenleri, ilgili dersin materyal destekli ve aktif yöntem-tekniklerle işlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Sınıf öğretmenlerinden dört kişi böyle bir dersi DKAB öğretmeninin, üç kişi sınıf öğretmeninin yürütebileceğini belirtmişken, DKAB öğretmenlerinden ise bir katılımcı haricinde tüm katılımcılar bu dersin DKAB öğretmenleri tarafından verilmesi gerektiğinden yanadı. Her iki branştan katılımcıların böyle bir ders için fırsat olarak gösterdikleri en ağırlıklı yön çocuğun erken yaşta dinî ve ahlaki değerleri kazanması, risk olarak gösterdikleri yön ise dersin zorunluğuna bazı ailelerin tepki göstermesi ihtimalidir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Örgün Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi, İlkokul, Öğretmen Görüşleri.

Atıf Bilgisi

Taşkın, Osman – Çinemre, Semra. "DKAB ve Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul 1.-3. Sınıflarda Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersine İlişkin Önerileri". *Uludağ İlahiyat Dergisi* 33/2 (Aralık 2024), 277-311. <https://doi.org/10.51447/uluid.1525574>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Geliş Tarihi Date of Submission	31 Temmuz 2024 31 July 2024
Kabul Tarihi Date of Acceptance	14 Aralık 2024 14 December 2024
Yayın Tarihi Date of Publication	27 Aralık 2024 27 December 2024
Yayın Sezonu Pub Date Season	Aralık December
DOI	https://doi.org/10.51447/uluid.1525574
Değerlendirme Peer-Review	Ön inceleme: Bir İç Hakem (Editörler Kurulu Üyesi - Yayın Kurulu Üyesi) İçerik inceleme: İki Dış Hakem - Çift Taraflı Körleme Single anonymized Atternal (Editor board member) Double anonymized - Two External
Etik Beyan Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited
Benzerlik Taraması Plagiarism Checks	Yapıldı - iThenticate Yes - iThenticate
Yazar Katkı Oranları Author Contribution	Yazar 1: % 50. Yazar 2: % 50. Author 1: % 50. Author 2: % 50
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. The author(s) has no conflict of interest to declare.
Finansman Grant Support	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Telif Hakkı & Lisans Copyright & License	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0
Etik Bildirim Complaints	ilahiyatdergisi@uludag.edu.tr - https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluid

Recommendations of Religious Culture and Moral Knowledge and Classroom Teachers for the Possible Religious Culture and Moral Knowledge Course to be Conducted in Primary School 1st-3rd Grades**Osman Taşkın**

Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı, Trabzon, Türkiye
osman.taskin@trabzon.edu.tr | <http://orcid.org/0000-0003-3962-936X> | <https://ror.org/04mmwq306>

Semra Çinemre

Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Ana Bilim Dalı, Trabzon, Türkiye
semra.cinemre@trabzon.edu.tr | <http://orcid.org/0000-0002-2924-1129> | <https://ror.org/04mmwq306>

Abstract

In Turkey, Religious Culture and Moral Knowledge (abbreviated in Turkish as DKAB and will be abbreviated as RCMK in the article) is taught from the 4th grade onwards. In the 19th National Education Council held in 2014, a recommendation was made that the RCMK course should be taught in the 1st-3rd grades of primary school, where it had been omitted. At this point, academic studies are needed to lay the groundwork for such a practice before it is put into practice. Based on this idea this study aims to investigate the various dimensions of the subject regarding practice through the views of RCMK and classroom teachers. The case study design is used in this study, which is planned according to the qualitative research method. The study group consists of classroom teachers and RCMK teachers working at various primary schools in the city center of Trabzon. The semi-structured interview form prepared by the researchers was applied in January 2021, and the data obtained were analyzed by content analysis. According to research results, ten out of 16 teachers from both branches think that the 2nd grade is suitable for a RCMK course that is likely to take place in the 1st-3rd grades of primary school, five think that the 1st grade is suitable, and one thinks that the 3rd grade is suitable. Half of the classroom teachers thought that this course should be elective and the other half compulsory; six of the RCMK teachers thought that it should be compulsory, one was elective, and one was undecided. While classroom teachers were in favor of teaching moral content in such a lesson, religious content was relatively higher than moral content among RCMK teachers. Teachers of both branches stated that the relevant course should be taught with material-supported and active method-techniques. While four of the classroom teachers stated that such a course could be taught by a RCMK teacher and three of them stated that a classroom teacher could teach such a course, RCMK teachers were in favor of this course teaching all participants except one of the RCMK teachers. The most important aspect that participants from both branches pointed out as an opportunity for such a course is that the child acquires religious and moral values at an early age and the aspect that they pointed out as a risk is the possibility that some families will react to the necessity of the course.

Keywords

Religious Education, Formal Religious Education, Religious Culture and Moral Knowledge Course, Primary School, Teacher Opinions.

Citation

Taşkın, Osman – Çinemre, Semra. "DKAB ve Sınıf Öğretmenlerinin İlkokul 1.-3. Sınıflarda Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersine İlişkin Önerileri". *Uludağ İlahiyat Dergisi* 33/2 (December 2024), 277-311.
<https://doi.org/10.51447/uluid.1525574>

Giriş

Çocukluk, bireyin hayatının temellerini oluşturması bakımından oldukça önemli bir gelişim dönemidir.¹ Birçok gelişim alanında olduğu gibi dinî gelişim açısından da ilk çocukluk yılları kritik bir öneme sahiptir.² Zira bu dönemde aile ve çevrede edinilen yaşantı ve tecrübeler çocuğun kişilik, karakter, inanç ve değer yargılarını şekillendirmekte ve geleceğine yön vermektedir. Bu sebeple bireyin doğuştan getirdiği inanma ve kendisinden daha güçlü, yüce bir varlığa bağlanma ihtiyacının sağlıklı bir şekilde karşılanması ve dine yönelik doğal ilgisinin³ tatmin edilmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmalar çocukluk döneminde en verimli din eğitiminin ailede gerçekleştirildiğini gösterse de⁴ günümüz aile yapısının ve fonksiyonunun değişmesine bağlı olarak ailede sağlıklı ve yeterli bir din eğitiminin yürütülmesi giderek zorlaşmaktadır. Bunun yanında ailenin dinî aşırılıkları veya eksik ve yanlış dinî bilgileri çocukların dinî gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu bağlamda çocuğun dine yönelik doğal ilgisinin doğru bir şekilde yönlendirilmesi ve din eğitimi ihtiyacının yeterli bir şekilde karşılanması kurumsal eğitimin misyonları arasına girmiş görünmektedir.

Bilindiği gibi ülkemizde çocuğun din eğitimi ihtiyacını karşılamak üzere yaygın eğitim kapsamında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından okul öncesinden itibaren her yaş için isteğe bağlı olarak Kur'an kursu hizmetleri yürütülmektedir.⁵ Örgün eğitim kapsamında ise ilköğretim 4. sınıftan itibaren ortaöğretimin son sınıfına kadar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersleri zorunlu olarak yer almaktadır.⁶ Bunun yanında 2013 yılından bu yana ortaokul ve liselerde öğrencilere Kur'an-ı Kerim, Peygamberimizin Hayatı ve Temel Dini Bilgiler seçmeli din dersleri imkânı sunulmaktadır.⁷ Çocuğun din eğitimi ihtiyacını karşılamak üzere örgün eğitim bünyesinde sunulan bu hizmetlerde eksik kalan düzey 1., 2. ve 3. sınıflardır. Anayasa ile zorunlu kılınan DKAB dersleri için her ne kadar 1982 Anayasasının 24. Maddesinin ilgili paragrafında yer alan "Din kültürü ve ahlak öğretimi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır." ifadesi ilk ve ortaöğretimin tümünü kuşatsa da uygulamada bu ders, 4. sınıftan itibaren yürütülmektedir. Oysa başta Ana-

¹ Mustafa Köylü, "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/2 (2004), 137.

² Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 75-76.

³ Antoino Vergote, "Çocukta Din", çev. Erdoğan Fırat, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (1978), 315; Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi* (Ankara: DİB Yayınları, 1983), 39-43; Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: TDV Yayıncılık, 2003), 252-254; Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2003), 113-116.

⁴ Fritz K. Oser vd., "Religious and Spiritual Development Throughout the Life Span", *Handbook of Child Psychology*, ed. R. M. Lerner (New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2006), 977; Mustafa Köylü, "Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi", *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010), 111.

⁵ *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı* (Ankara: DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2022), 2.

⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, *Resmî Gazete* 17863, 09/11/1982, Kanun No: 2709, md. 24.

⁷ Millî Eğitim Temel Kanunu, *Resmî Gazete* 14574, 24/06/1973, Kanun No. 1739, md. 25, Yeniden düzenleme: 30/3/2012-6287/9 md.

yasa olmak üzere ulusal ve uluslararası hukuki temeller ilkökulda din öğretimi için kısıtlayıcı değil, dayanak sağlayıcı niteliktedir.⁸ Bu konu, ülkemizde 2014 yılında gerçekleştirilen 19. Milli Eğitim Şurası'nda gündeme gelmiş ve DKAB dersinin eksik bırakılmış olduğu ilkökul 1.-3. sınıf düzeylerinde de okutulması yönünde bir tavsiye kararı alınmıştır.⁹ Ancak gerek bilimsel açıdan gerekse eğitim politikası açısından bu konu üzerinde durulmamıştır. Oysa bu konu, hukuki temellerinin yanı sıra bireysel-insani açıdan bakıldığında da önemli bir ihtiyaç olarak görünmektedir. Bu noktada bireysel gelişim teorileri açısından ele alındığında; Harms, Elkind, Goldman ve Fowler'ın çalışmalarında çocukluk dönemindeki dinî gelişimin sağlıklı bir şekilde yönlendirilmesinin, ancak çocukluk döneminde verilecek din eğitimi ile mümkün olabileceğine dikkat çekilmektedir.¹⁰ Dolayısıyla çocukluk döneminde dinî gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak ilgi ve ihtiyaçlar doğrultusunda verilecek bilimsel temellere dayalı bir din öğretimi, bireyin sağlıklı bir inanç gelişimi ve kimlik inşasına imkân verecektir. Sağlıklı bir gelişim için gerekli olan davranışlar bu dönemde kazandırılmadığında ise sonraki dönemlerde ilgili davranışları bireye kazandırmak oldukça zor olmaktadır.¹¹ Bunun yanı sıra çocuğun, gelişimine uygun olmayan yanlış öğrenmeleri sonraki gelişim dönemlerinde düzeltmek de oldukça güçtür. Nitekim bu alanda oluşturulacak boşluk, bireyin doğal ilgisinin karşılanmamasının yanı sıra kitle iletişim araçları ve diğer çevresel faktörlerin etkisiyle istemli veya istemsiz olarak eksik ve yanlış öğrenmelere ve en nihayetinde yanlış ideolojilere, batıl inanç ve hurafelere kapı aralayabilmektedir. Bu noktada dinî ilgi ve ihtiyacın bireyin en temel hakkı ve doğuştan getirdiği bir özellik olduğu da dikkate alındığında; kendisine verilecek olan din ve ahlak eğitimi, çocuğun genelde bireysel gelişimine, özelde ise dinî ve ahlaki gelişimine katkı sağlayacaktır.¹²

Din eğitimi çocuğun sosyokültürel açıdan gelişimi bakımından da oldukça önemlidir. Çocuk, dünyaya geldiği andan itibaren kendisini dinin de izleri ile şekillenmiş olan bir kültür çevresi ve toplum içerisinde bulur. Aile içinde ve çevrede yaşanan ibadetler, kandil, düğün, cenaze gibi toplumsal dinî olgular çocuk tarafından gözlemlenmektedir. Bununla birlikte çocuk, çevresinde dinin örf, adet, edebiyat, mimari vb. kültürel boyutlarıyla sürekli karşılaşmaktadır. Bu süreçte çocuğun çevresinde yaşanan bu toplumsal ve kültürel öğeler çocuğun merak ettiği ve anlamlandırmaya çalıştığı öğeler olmaktadır. Eğitimin, bir yönüyle bireyin topluma uyum süreci olduğu da dikkate alındığında, bu süreçte sağlıklı bir din eğitiminin çocuğun dinin kültürel boyutunu anlamlandırmasını ve topluma uyum sağlamasını

⁸ bk. Halis Ayhan, "Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Din Eğitimi", *Milli Eğitim ve Din Eğitimi İlmî Semineri (Ankara 9-10 Mayıs 1981)* (İstanbul: Özal Matbaası, 1981), 260; Turan Bilge Kuşçu, "Din Eğitiminin Hukuki Temelleri", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2016).

⁹ MEB, 19. Milli Eğitim Şurası Kararları, 2014, 1.

¹⁰ Ernest Harms, "The Development of Religious Experience in Children", *American Journal of Sociology* 50/2 (1944); David Elkind, "The Origins of Religion in the Child", *Review of Religious Research* 12/1 (1970); Ronald Goldman, *Religious Thinking from Childhood to Adolescence* (London: Routledge, 2022); James W. Fowler, "Faith Development at 30: Naming the Challenges of Faith in a New Millennium", *Religious Education* 99/4 (2004) Akt. Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi* (İstanbul: DEM Yayınları, 2021.), 102-119.

¹¹ Hasan Bacanlı, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2013), 51.

¹² Nevzat Y. Aşıkoğlu - M. Fatih Genç, "Yeni Anayasa Tartışmaları ve Zorunlu Din Dersleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2012), 15-18.

sağlayacaktır. Sağlıksız, eksik veya hiç verilmeyen bir din eğitiminin çocuğun olumsuz ve yanlış öğrenmelerinin önünü açmasına ve yaşadığı topluma sosyokültürel olarak yabancılaşmasına ve huzursuzluğa neden olması muhtemeldir.¹³ Bu sebeple erken çocukluk döneminden itibaren her gelişim seviyesine ve çocuğun tecrübesine uygun olan içeriklerle dini öğrenmenin gerçekleşmesi, çocuğu sosyokültürel açıdan geliştirecektir.

Türk Milli Eğitiminin genel amaçları, eğitimin bütün alanlarına felsefi bir yön sunmaktadır. Bu amaçlara bakıldığında milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan, geliştiren ve bunları davranış hâline getirmiş dengeli ve sağlıklı bir kişilik ve karaktere sahip yurttaşlar yetiştirmenin hedeflendiği görülmektedir.¹⁴ Bireyi bütüncül bir bakış açısı ile ele alan bu felsefeye, din ve ahlaka yönelik dersler de muhtevası itibarıyla yardımcı olacaktır. Bununla birlikte son yıllarda din eğitimi alanında yaşanan felsefi dönüşüm sayesinde gelişimsel özellikleri ön plana alan, öğrenen merkezli, düşünen, sorgulayan ve yaşantı merkezli eğitim felsefesi bu dönemde çocuklar için önemli fırsatlar sunmaktadır.¹⁵ Bu fırsatların, ilkokul öğretim programlarının “çocuğu üst öğrenime hazırlamak ve temel olguları tanımasını sağlamak” genel amacını çeşitli açılardan destekleyeceği açıktır. Bu bağlamda, ilkokul düzeyinde yalnızca 4. sınıfta din öğretimi yürütülmesi, Türk Milli Eğitiminin ve ilkokulların amaçlarının desteklenmesi noktasında bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

19. Milli Eğitim Şûrası tavsiye kararı da dikkate alınarak gerek çocuğun din eğitimi ihtiyacının karşılanması gerekse Türk eğitim sistemindeki örgün din eğitimi uygulamasının bütünlüğü açısından konu, farklı boyutları ile üzerinde çalışılmayı gerektirmektedir. Literatürde ilkokul 1., 2. ve 3. sınıflarda DKAB dersine ilişkin yalnızca üç tez çalışmasının¹⁶ olduğu, ikisinin de bu sınıf düzeylerindeki din öğretimi ihtiyacını konu edindiği tespit edilmiştir. Karakaş'ın çalışmasında bu ihtiyaç daha çok teorik açıdan ele alınmış, çalışmanın sonunda da 40 sınıf öğretmeninden elde edilen veriler sunulmuştur. Çalışmada ilkokul öğrencilerinin sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğuna dinî sorular sorduğu, bu sorulara öğretmenlerin kendi imkânları ölçüsünde cevap verdikleri, öğretmenlerin cevaplarından öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun tatmin olduğu ve öğretmenlerin bu durum karşısında velilerden olumlu tepkiler aldıkları görülmüştür.¹⁷ Yaşar'ın çalışmasında nitel araştırma yöntemiyle ilkokul 3. sınıfa giden 10 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Araştırma so-

¹³ Yıldız Kızılabdullah - Tuğrul Yörük, “Din Eğitimi ve Öğretimin Temelleri”, *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş (Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012), 77.

¹⁴ *Milli Eğitim Temel Kanunu 1739* (14 Haziran 1973), md. 1.

¹⁵ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)* (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 8.

¹⁶ Sevd Yılmaz Karakaş, *İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıflarda Din Eğitimi İhtiyacı* (Çanakale: Çanakale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011); Büşra Yaşar, *İlkokul 3. Sınıf Düzeyi Din Öğretimi Öğrenci İhtiyaçları Merkezinde Bir Araştırma (Atlantı Gazi İlkokulu Örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Yahya Üçer, *Temel Eğitim (İlkokul) Öğretim Programlarında DKAB Derslerine Yer Verilmesi Konusunda Öğretmen ve Veli Görüşleri* (Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

¹⁷ Karakaş, *İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıflarda Din Eğitimi İhtiyacı*, 45-47.

nucunda öğrencilerin aileden aldıkları dinî bilgilerle yetindikleri, öğretmenlere soru sormadıkları, bu doğrultuda din hakkında eksik ve yanlış bilgilere sahip oldukları ortaya çıkmıştır.¹⁸ Üçer'in çalışmasında ise DKAB dersinin ilkökul 1.-3. sınıflarda ihtiyaç olma durumuna ilişkin veli ve öğretmen görüşleri incelenmiştir. Araştırmanın sonunda ilkökul 1.-3. sınıflarda formal bir din eğitimi verilmesinin uygun olacağı ortaya konulmuştur.¹⁹ Bu çalışmada konu, literatürdeki çalışmalardan farklı olarak ihtiyaç tespitine değil uygulama önerilerine yöneliktir. Makalede, ilkökul 1., 2. ve 3. sınıflarda uygulamaya geçirilmesi muhtemel bir DKAB dersinin; kaçınıcı sınıf düzeylerinde verilebileceği, seçmeli veya zorunlu olması, içeriği, nasıl bir yöntem ve yaklaşımla öğretilmesi gerektiği, dersin öğretmenin kim olması gerektiği ve böyle bir dersin fırsat ve riskleri gibi birçok yönüyle, konunun en öncelikli paydaşları olan DKAB ve sınıf öğretmeni görüşleri doğrultusunda ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmanın temel problemi şu şekilde belirlenmiştir: "DKAB ve sınıf öğretmeni görüşlerine göre Türkiye'de ilkökulun 1., 2. ve 3. sınıf düzeylerinde yürütülmesi muhtemel bir DKAB dersinin uygulaması nasıl olmalıdır?" Bu ana problem ışığında aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. ilkökulda DKAB dersi hangi sınıflarda yürütülmelidir?
2. ilkökulda DKAB dersi zorunlu mu yoksa seçmeli mi olmalıdır?
3. ilkökulda DKAB dersinin içeriği nasıl oluşturulmalıdır?
4. ilkökulda DKAB dersinde hangi öğretim yöntem ve yaklaşımları kullanılmalıdır?
5. ilkökulda DKAB dersini hangi branş öğretmeni yürütmelidir?
6. ilkökulda DKAB dersini yürütmenin fırsat ve riskleri nelerdir?

Makalede konu, iki branştan öğretmenlerin görüşleri ile etraflıca ele alınmış ve birçok boyutuyla ortaya somut uygulama önerileri konulmuştur. Bu yönleri ile makalenin eğitim politikalarına ışık tutması ve bilimsel literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması desenine göre tasarlanmıştır. Durum çalışması deseninde görüşmeler yoluyla elde edilen veriler derinlemesine incelenmektedir.²⁰ Görüşme, önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci olarak tanımlanmaktadır.²¹ Bu yaklaşımda, bireyin içsel dünyası merkez alınarak, olaylar ve olgular, bireyin perspektifinden anlamlandırılmaya ve kavranılmaya çalışılmaktadır.²² Bu araştır-

¹⁸ Yaşar, *İlkökul 3. Sınıf Düzeyi Din Öğretimi Öğrenci İhtiyaçları Merkezinde Bir Araştırma*, 72-73.

¹⁹ Üçer, *Temel Eğitim (İlkökul) Öğretim Programlarında DKAB Derslerine Yer Verilmesi Konusunda Öğretmen ve Veli Görüşleri*.

²⁰ Corrine Glesne, *Nitel Araştırmaya Giriş*, çev. Ali Ersoy - Pelin Yalçınoğlu (Ankara: Anı Yayıncılık, 2014), 30.

²¹ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013), 147.

²² Abbas Türnüklü, "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 6/4 (2000), 543-559.

mada da konuya ilişkin görüşleri inceleme konusu yapılan öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilerek derinlemesine inceleme yapmak amacıyla durum çalışması deseni kullanılmaktadır.

1.2. Çalışma Grubu

Durum çalışması desen türünde araştırmacılar, inceleyeceği temel fenomen veya kavram hakkında derinlemesine bilgi edinebileceği küçük gruplar oluşturmakta ve verileri bu gruplardan toplamaktadır.²³ Bu araştırmanın çalışma grubu, 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında Trabzon ili merkez ilçesinde bulunan farklı ilkokullarda görev yapan sekiz sınıf öğretmeni ve sekiz DKAB öğretmeni olmak üzere 16 öğretmenden oluşmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan katılımcıları belirlemek amacıyla öncelikle merkez ilçede bulunan ilkokul sayısı tespit edilmiş, ardından bu okullar arasından maksimum çeşitlilik tekniği²⁴ ile çalışma grubunu oluşturacak katılımcılar belirlenmiştir. İlkokul düzeyinde farklı ilkokullardan birer DKAB ve sınıf öğretmeni örnekleme alınarak çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışma grubunun çeşitli değişkenlere göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Çalışma Grubunun Çeşitli Değişkenlere Göre Dağılımı

No	Branş	Kıdem	Cinsiyet	Rumuz
1	Sınıf Öğretmeni	23	Kadın	S1
2	Sınıf Öğretmeni	25	Kadın	S2
3	Sınıf Öğretmeni	14	Erkek	S3
4	Sınıf Öğretmeni	11	Erkek	S4
5	Sınıf Öğretmeni	30	Erkek	S5
6	Sınıf Öğretmeni	25	Kadın	S6
7	Sınıf Öğretmeni	24	Kadın	S7
8	Sınıf Öğretmeni	29	Erkek	S8
9	DKAB Öğretmeni	14	Kadın	D1
10	DKAB Öğretmeni	10	Kadın	D2
11	DKAB Öğretmeni	17	Erkek	D3
12	DKAB Öğretmeni	16	Kadın	D4
13	DKAB Öğretmeni	34	Erkek	D5
14	DKAB Öğretmeni	23	Erkek	D6
15	DKAB Öğretmeni	9	Kadın	D7
16	DKAB Öğretmeni	9	Kadın	D8

Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin dokuzu kadın, yedisi erkektir. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri 9 ile 34 yıl arasında değişmektedir. Çalışma grubunu oluşturan sınıf öğretmenlerine S1, ... S8; DKAB öğretmenlerine ise D1, ... D8 şeklinde rumuz verilmiştir.

²³ John W. Cresswell - Vicki L. Plano Clark, *Karma Yöntem Araştırmaları: Tasarımı ve Yürütülmesi*, çev. Yüksel Dede - Selçuk Beşir Demir (Ankara: Anı Yayıncılık, 2014), 186.

²⁴ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 108.

1.3. Araştırma Süreci

Katılımcıların 1.-3. sınıf düzeylerinde din ve ahlak eğitimi ihtiyacına ilişkin görüşlerini ortaya koymak üzere araştırmacılar tarafından alan yazın taraması yapılarak kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş ve bu çerçeveye göre açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmıştır. Zengin veri toplanması, derinlemesine bilgi edinmek için esnek olması, doğal sohbet ortamında gerçekleşmesi ve katılımcıların görüşlerini özgürce ifade edebilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Görüşme formu hazırlandıktan sonra Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 24.11.2020 tarihinde Etik Kurul İzni ve Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden 23.12.2020 tarihinde bilimsel araştırma izni alınmıştır.

Görüşmeler Aralık 2020-Ocak 2021 tarihlerinde bizzat araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Okul idaresinin izni ve gönüllü öğretmenlerin belirlenmesi ile görüşme randevuları ayarlanmıştır. Her ne kadar küresel salgın süreci devam etse de belirlenen randevularda öğretmenlerle okul ortamında bir araya gelerek görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere başlamadan önce öğretmenlere araştırma hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplar ses kayıt cihazı ile kaydedilerek verilerin eksiksiz ve yanılsız bir şekilde elde edilmesine çalışılmıştır. Görüşmeler 12-48 dakika sürmüştür.

Ses kaydı olarak elde edilen veriler, yazı formatına dönüştürüldükten sonra derinlemesine veri inceleme, veri çeşitliliğini sağlama ve sistemli bir analiz imkânı nedeniyle içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu analiz tekniğinde veriler; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde dört aşamada analiz edilmiştir.²⁵ İçerik analizi aşamalarına uygun olarak öğretmenlerden elde edilen veriler, araştırma problemi doğrultusunda kod, kategori ve temalara ayrılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular eleştirel bir gözle sorgulanmış ve kuramsal çerçeveye uyumluluk gösterdiği saptanmıştır. Çalışmanın geçerliğini artırmak ve aktarılabirlik kriterlerine uygunluğunu sağlamak açısından doğrudan alıntılara yer verilmesi önemli olduğundan²⁶ bulguların yazımında veriler doğrudan alıntılarla sıklıkla desteklenmiştir.

İlkokul dönemi din ve ahlak eğitimi ile ilgili sınırlı sayıda çalışma bulunduğu daha önce değinilmişti. Bu sebeple elde edilen bulguların literatür doğrultusunda tartışma sürecinde ilkokulla ilgili literatür yanında, okul öncesi din eğitimi ile ilgili literatür kaynaklarından da yararlanılmıştır.

2. Bulgular ve Tartışma

Bu başlık bulgular, araştırmannın alt sorularını oluşturan; ilkokulda DKAB dersinin kaçınıcı sınıflarda verilebileceği, seçmeli veya zorunlu olması, dersin içeriği, dersin nasıl bir

²⁵ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 260.

²⁶ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 42.

yöntem ve yaklaşımla verileceği, dersin öğretmenin kim olacağı ve dersin fırsat-riskleri olmak üzere altı temel başlıkta sunulmuştur.

2.1. İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde DKAB Dersinin Hangi Sınıflarda Yürütülebileceğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Araştırma kapsamında öncelikle, ilkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde bir DKAB dersinin uygulamaya geçirilmesi hâlinde bu dersin kaçınıcı sınıflarda yürütülebileceği hakkında DKAB ve sınıf öğretmenlerine görüşleri sorulmuştur. Bu kapsamda elde edilen veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde DKAB Dersinin Hangi Sınıflarda Yürütülebileceğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Katılımcı	Tema	Kod
Sınıf Öğretmenleri	2. sınıf	2. sınıftan itibaren olmalı (S2,S3,S5,S7,S8) 1. sınıf okuma yazma ağırlıklıdır (S2,S3,S7)
	1. sınıf	1. sınıfta oyun, etkinlik, şarkılarla verilmeli (S1,S6) Değerler eğitimi 1. sınıftan itibaren önemlidir (S1)
	3. sınıf	3. sınıfta olmalı (S4)
DKAB Öğretmenleri	2. sınıf	2. sınıftan itibaren olmalı (D1,D2,D3,D5,D7) 1. sınıf okuma yazma ağırlıklıdır (D1,D2,D3,D7) Okula uyum sağlandıktan sonra (D7)
	1. sınıf	1. sınıftan itibaren başlamalı (D4,D6,D8) Okul kültürü, değerler okuma-yazmadan daha önemli (D6) Anasınıfından itibaren değerler eğitimi olmalı (D4,D8)

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yer alması muhtemel bir DKAB dersinin kaçınıcı sınıftan itibaren yürütülebileceğine ilişkin olarak sınıf öğretmenlerinden beş kişi 2. sınıf, iki kişi 1. sınıf, bir kişi de 3. sınıftan itibaren olması; DKAB öğretmenlerinden ise beş kişi 2. sınıf, üç kişi de 1. sınıftan itibaren olması görüşündedir. Her iki branştan toplam 16 öğretmenden 10 kişi 2. sınıfın, beş kişi 1. sınıfın, bir kişi de 3. sınıfın uygun olduğu kanaatindedir.

İlkokulun ilk sınıf düzeylerinde yer alabilecek bir DKAB dersi için her iki branştan katılımcıların önemli çoğunluğunun 2. sınıfın uygun olduğunu belirtme nedenleri arasında en yoğun olanı 1. sınıfın okuma-yazma ağırlıklı olmasıdır. Konuya ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Birden itibaren başlatması şöyle sorun olur; çünkü çocuk ilk okuma ve yazmaya 1. sınıfta başladığı için daha çok aileleri okumayı yazmayı öğretilsin çocuğum, okuduğunu anlamayı öğretilsin 2. dönemde diyor o yüzden 2’den itibaren olursa daha doğru olacağını düşünüyorum.” (S3)

“İkiden başlayabilir bence, İngilizce gibi. Nedeni, 1. sınıf çok okuma yazma ağırlıklı olduğu için oraya ağırlık veriliyor.” (D1)

Katılımcıların sebep olarak gösterdikleri “1. sınıfın temel okuma-yazma ağırlıklı olması” anlaşılır bir gerekçe olarak görünmektedir. Bununla birlikte böyle bir dersin 1. sınıftan itibaren yürütülebileceği görüşünde olan öğretmenler de bulunmaktadır. Onların 1. sınıf okuma-yazma ağırlıklı olmasına karşın bu dersin 1. sınıftan itibaren yürütülebileceğine gösterdikleri gerekçeler ise; böyle bir dersin oyunlar, etkinlikler ve şarkılar aracılığıyla verilebileceğine ve bu ders içeriğinde yer alan değerler eğitimi boyutunun 1. sınıftan itibaren olması gerektiğine odaklanmaktadır. İlgili katılımcılardan bir grubun konuya yöntem-teknipler, diğer grubun ise içerik boyutu ile yaklaştığı görülmektedir. Konuya değerler eğitimi boyutunun 1. sınıftan itibaren önemli olması yönüyle yaklaşan bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Yani 1. sınıftan başlanmalı. Yani mesela değerler eğitimi, çocukta şefkat, yardımlaşma bu tür davranışlar aslında ilkokulda kazandırılması gereken davranışlar. O yüzden ilkokulda 1. sınıftan itibaren olmalı.” (S1)

“1 daha önemli. Bunun devamı açısından da önemli. 1’de başladığını 2’de devam edeceğini bilir. Hatta anasınıfındaki o müfredat kademeli olarak devam ettirebilir. Orada verdikleri değerler eğitimi aynen uygulamalı başlayabilir.” (D4)

“Bence 1. sınıfta bile okuma yazma üzerinde çok durmamak lazım. Okul kültürü, değerler eğitimi üzerinde durmak lazım birinci sınıfta.” (D6)

Böyle bir dersin 1. sınıftan itibaren nasıl verilebileceği noktasında özellikle bu sınıflarda öğretim faaliyeti gerçekleştiren sınıf öğretmeni görüşlerini incelemekte yarar vardır:

“Etkinlikler, şarkılarla [yürütülebilir]. Mesela çocuklar okuma-yazma bilmiyor ama matematikte çok iyi yol alabiliyoruz. Ondan sonra, resimde, müzikte mesela şarkı öğretebiliyoruz çocuklara hiç okuma yazma olmadan. Önlerinde bir yazılı metin olmasa da şarkıyı birkaç kez tekrar edince onu öğrenebiliyorlar, matematiği öğreniyorlar.” (S1)

“Zor değil din kültürü öğretmenlerinin de aynı şekilde oyunlaştırarak eğer bunu verirlerse çocuk bunun ahlak eğitim olduğunu anlamaz bile. 1-2-3 tüm sınıflarda din ve ahlak dersi verilebilir.” (S6)

Görüşme ifadelerine yer verilen; biri 23, diğeri ise 25 yıllık mesleki kıdeme sahip sınıf öğretmenleri, konuyu resim, müzik ve matematik eğitimi gibi örneklerle ele alarak 1. sınıftan itibaren DKAB dersinin de oyunlar, etkinlikler ve şarkılar aracılığıyla verilebileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla bu noktada, 1. sınıftan itibaren DKAB dersi vermenin, uygun yöntem-teknipler ve materyaller seçildiğinde mümkün olduğu kanaatinde olan öğretmenler bulunmaktadır.

Konuya ilişkin literatüre bakıldığında; ilkokulda DKAB dersi yürüten 10 birleştirilmiş sınıf öğretmeni ve 10 DKAB öğretmenin görüşlerine başvuru yapılan bir çalışmada her iki branştan katılımcıların DKAB dersi öğretim sürecinde yaşanan problemlerin giderilmesi için bir önerisinin gerek ders konularının yoğun olması gerekse öğrenci merakı ve

sorularının fazla olmasından dolayı DKAB ders saatinin arttırılması ve bu dersin ilkokulun erken kademelerde verilmesidir.²⁷ İlköğretim DKAB derslerinin etkisini incelemek üzere çocuğu ilköğretim düzeyinde olan 20 annenin görüşlerine başvurulmuş bir çalışmada din ile ahlak boyutunun ayrı değerlendirildiği ve ahlak dersinin 1. sınıftan itibaren verilen bir ders olabileceği, fakat çocuğunun din eğitimi almasını isteyen velilerin seçmeli İslam dersi adı altında detaylı dinî eğitimin verilmesi önerisinde bulunduğu görülmektedir.²⁸ Çocukları ortaokula giden 24 veli ile gerçekleştirilen bir çalışmada da bir soruda velilerin, DKAB dersinin öğretime başlama zamanıyla ilgili görüşleri sorulmuştur. Toplam 24 veliden 16'sının DKAB dersinin öğretime başlama zamanı için okul öncesi veya ilkokul 1. sınıf görüşünde olduğu ortaya konulmuştur.²⁹ DKAB dersinin ilkokul 1.-3. sınıflarda ihtiyaç olma durumunun veli ve öğretmen görüşleri doğrultusunda incelendiği bir çalışmada da velilerin %75'inin, sınıf öğretmenlerinin ise %50'sinin 4. sınıf DKAB ders programı ile verilen eğitimin çocukların din eğitimi alanındaki ihtiyacını karşılama konusunda yetersiz kaldığını belirtmesi,³⁰ bu dersin daha önceki sınıf düzeylerinde verilmesine ilişkin ihtiyacı göstermektedir. Okul öncesi dönem öğrencileri örnekleminde yapılan bir çalışmada ise katılımcıların yarısı dinî ve ahlaki değerlerin eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren başlaması gerektiğini vurgulamıştır.³¹ Okul öncesi öğretmenleri ile ilgili başka bir çalışmada da katılımcıların büyük bir çoğunluğunun okul öncesi din eğitimine yönelik olumlu bir tutum içerisinde olduğu görülmüştür.³² Bir başka çalışmada da, okul öncesi öğretmenlerinin %85'inin okul öncesinde din eğitimi verilebileceği kanaatinde olduğu tespit edilmiştir.³³ Konuya ilişkin ebeveyn görüşlerine başvurulmuş bir çalışmada ise ebeveynlerin %63,4'ünün okul öncesi eğitimde çocuklara din eğitimi verilmesinden yana olduğu görülmüştür.³⁴

Netice itibarıyla gerek bu çalışma gerekse literatür bulguları, DKAB dersinin öğretime başlama zamanı için ilkokulun ideal olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda tüm bu bulgular ışığında ilkokul 1.-3. sınıflarda DKAB dersinin mümkün ve gerekli olduğu söylenebilir.

²⁷ Erdal Zengin, *İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sordukları Sorular ile Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Öğretmen Görüşleri* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 134-135.

²⁸ Fatma Tamer, *Aile ve Din Eğitimi: İlkokul Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalizasyona Etkisi* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 60.

²⁹ Ahmet Hamdi Hisar, *Ortaokullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Hakkında Veli Görüşleri* (Amasya: Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 79.

³⁰ Üçer, *Temel Eğitim (İlkokul) Öğretim Programlarında DKAB Derslerine Yer Verilmesi Konusunda Öğretmen ve Veli Görüşleri*, 85-87.

³¹ Semra Akto - Akif Akto, "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Din Eğitimi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi (Nitel Bir Araştırma)", *Şarkiyat* 9/2 (30 Kasım 2017), 1109.

³² Salih Aybey, "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma", *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 8/2 (2022), 926.

³³ Sümeyye Sürmen, *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Din ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 91.

³⁴ İlyas Erpay, "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi: Erken Dönem Din Eğitimine İlişkin Ebeveyn Görüşleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2020), 191.

Bununla birlikte bazı katılımcıların ilgili sınıf düzeyleri için din eğitimi ile ahlak eğitimini ayrı değerlendirdiği gözden kaçmamalıdır.

2.2. İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde DKAB Dersinin Zorunlu veya Seçmeli Olmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Bu kapsamda her iki branştan katılımcılara “Böyle bir ders seçmeli mi yoksa zorunlu mu olmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Bu kapsamda elde edilen veriler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde DKAB Dersinin Zorunlu veya Seçmeli Olmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Katılımcı	Tema	Kod
Sınıf Öğretmenleri	Zorunlu	Zorunlu olmalı (S2,S4,S7,S8)
		Ahlak eğitimi her çocuğun ihtiyacı (S4)
		Her birey dinî ve ahlaki değerlere sahip olmalı (S7)
	Seçmeli	Seçmeli din derslerine talep çok oldu, demek ki veli istiyor (S8)
		Seçmeli olmalı (S1,S3,S5,S6)
		Her aile vermek istemeyebilir (S3)
DKAB Öğretmenleri	Zorunlu	Seçimleri kimin yapacağı önemli bir durum (S5)
		Dinî içerikler olacaksa seçmeli olmalı (S6)
		Zorunlu olmalı (D2,D3,D4,D5,D7,D8)
		Türkçe-matematik gibi ahlakın da herkes için zorunlu olması (D2)
		Çocuklar seçmeli ders ayrımını bilmez (D2)
		İlkokulda seçmeli uygulamasının zorluğu (D3)
	Seçmeli	Müslüman birey olmanın gereği (D4)
		Seçimli olursa az sayıda öğrenci seçmesi (D5)
		Müslümanların çoğunluğu oluşturduğu bir ülke olmamız (D7,D8)
	Kararsız	İstemeyene muafiyet hakkı gibi tolerans sağlanabilmeli (D4,D8)
		Seçmeli olmalı (D1)
		Zorunlu olursa toplum tepki gösterebilir (D1)
Kararsız	İsteyen bu dersi alırsa daha verimli olur (D6)	
	Seçmeli planlaması yapmak zor olur (D6)	
	Ahlaki davranışlar olduğu için zorunlu olabilir (D6)	
Kararsız	Zorlamak iyi değil ama herkes katılsa iyi olur (D6)	

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yürütülmesi muhtemel bir DKAB dersinin seçmeli veya zorunlu olmasına ilişkin sınıf öğretmenlerinin yarısı seçmeli, yarısı zorunlu; DKAB öğretmenlerinin ise altısı zorunlu, biri seçmeli olması gerektiği görüşünde olup biri de kararsız kalmıştır. Her iki branştan toplam 16 öğretmenden 10’u böyle bir dersin zorunlu, beşi ise seçmeli olması gerektiği kanaatindedir.

Öncelikle dersin zorunluluğundan yana olan öğretmenlerin gerekçelerine bakarak konuyu nasıl temellendirdiklerini incelemek gerekirse; her bireyin dinî/ahlaki ihtiyacının olması ve Müslüman olmanın gereği gibi bireysel temeller, toplumun talebi veya toplumun

çoğunun Müslüman olması gibi toplumsal temeller ve ilkokulda seçmeli ders uygulamasının çeşitli zorlukları gibi teknik sebepler karşımıza çıkmaktadır. Bunları tek tek katılımcı görüşleri eşliğinde incelemek gerekirse konuya bireysel temellerle yaklaşan bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Ders zorunlu olmalı. Sonuçta çocuğa gidip de hafızlık eğitimi vermeyeceğiz burada. Biz çocuğa ahlak bilgisi eğitimi vereceğiz, bu her çocuğun ihtiyacı. Bence çocuğa doğruluğu anlatmak gerekiyor.” (S4)

“Zorunlu olmalı yani her insanın bu değerlere sahip olması gerekir tabi. Müslüman-san dinimizi de tanımalıyız.” (S7)

“Bana soruyorsanız zorunlu olsun. Çünkü ne bileyim bir Müslüman çocuğu yetiştiriyor yani, bence her yaş kademesinde bir şeyler verilebilir ona. Ahlak da dinin bir parçası. Ama dinî değerleri de dinî kavramları da öğretmek gerek. İlk defa 4. sınıfta duymasın. Namaz nedir bilsin, cami nedir bilsin. Namaz kılmayı öğretmezsün belki ama ne olduğunu bilsin, gerekli olduğunu bilsin. Bir Müslümanın bunu yapıyor olduğunu bilsin, yapması gerektiğini de bilsin.” (D4)

Açıklamalarından anlaşıldığı üzere katılımcılar din ve ahlakı, bireyin bir ihtiyacı olarak görmektedir.

Konuya toplumsal temellerle yaklaşan bazı katılımcı görüşleri ise şu şekildedir:

“Bence zorunlu olmalı, çünkü şöyle de bir şey var Kur’an-ı Kerim ortaokul kısmında seçmeli ders olarak işte bu verildi ben orada bir gözlem yaptım talep de çok oldu. Demek ki veli istiyor yani öyle” (S8)

“Aslında zorunlu olmalı, neden. Çünkü İslam topluluğunun yüksek olduğu bir yerde yaşıyoruz. Türkiye’de yaşıyoruz. O yüzden medeniyet kültür anlamında da zorunlu olsa daha hoşgörü ve saygı olabilir. Dayatma anlamında değil tabi ki.” (D7)

“Zorunlu olmalı bence. Çünkü biz çocuklarımıza ahlakımızı öğreteceğiz. Dinimizi öğreteceğiz. Bu çocukların hepsi Müslüman zaten. Müslüman bir ülkede yaşıyoruz. Anneleri babaları hepsi Müslüman. Bunu istemeyen, yani ben çocuğuma din dersi, ateist olan birinin çocuğu girmeyebilir belki. Belki onlara tolerans sağlanabilir. Ama onun dışında bence zorunlu olmalı.” (D8)

Katılımcılar toplumsal gerekçelerle DKAB dersinin zorunluluğundan yanadır. Literatürdeki bir çalışmada da katılımcıların bir kısmının Türkiye’nin çoğunlukla Müslüman halkın yaşadığı bir ülke olduğunu, bu yüzden din eğitiminin gerekli olduğunu düşündüğü tespit edilmiştir.³⁵ Bununla birlikte bu çalışmada bazı katılımcılar açıklamaları arasında bu zorunluluğun bir dayatma şeklinde olmaması gerektiği, bu nedenle de Müslüman olmayan velilerin çocuklarına muafiyet hakkı tanınabileceğine dikkat çekmiştir. Bu da ilkokulda DKAB

³⁵ Tamer, *Aile ve Din Eğitimi: İlkokul Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalleşmeye Etkisi*, 47.

dersinin hayata geçirilmesi durumunda uygulamada dikkate alınacak öneri kabilinden bir fikirdir.

İlkokul 1.-3. sınıflarda DKAB dersinin zorunluluğunu, seçmeli ders uygulamasını ilkökulda yürütmenin zor olacağı ile gerekçelendiren katılımcılar ise yalnızca DKAB öğretmenleridir. İlgili katılımcılar bu yaş grubundaki öğrencilerin seçmeli ders bilincinde olamayacağı, dersi seçmeyen öğrencilerin alternatif olarak nasıl bir derse gireceği gibi muhtemel durumlardan söz etmiştir. Benzer şekilde sınıf öğretmenlerinden de dersin seçmeli olması gerektiğini düşündüğü halde bu seçim işleminin ilkökul için zor olabileceğine dikkat çeken katılımcılar da (S3, S5) bulunmaktadır. Her iki branştan ilkökulda seçmeli ders işleyişinin teknik zorluklarına dikkat çeken bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Seçmeli olursa çocuk o anda ne yapacak. Benim çocuğum mesela 1A sınıfında okuyor, örneğin din dersi olduğunda benim çocuğum o derse girmiyorsa ne yapacak. Seçmeli olduğu anda katılmayacak olan öğrencilerin durumunda farklı bir seçenek sunulursa seçmeli olabilir ama o anda o öğrencilerin ne yapacağını bilemeyiz ama bence de seçmeli olsun.” (S3)

“Seçmeli daha iyi olur. Ama o yaşta da çocuk seçebilir mi işte. Annesi mi seçecek babası mı, onlar hep sıkıntı oluyor.” (S5)

“İlkokulda seçmeli ders olmaz diye düşünüyorum. Benim kendi şahsıma bıraksanız ben zorunlu kılarım. Şey olmasını istemem mesela. Diyelim sınıfın yarısı seçti diğer yarısı seçmedi o seçmeyen bölümü ne ile dolduracak. Yani gidip farklı öğretmenin farklı dünya yapısı ile dolduracaksa ben zorunlu olmasını isterim.” (D3)

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yürütülmesi muhtemel bir DKAB dersinin seçmeli olması gerektiği kanaatinde olan beş öğretmen ise konuyu toplumsal açıdan temellendirmiş, her ailenin böyle bir eğitimin zorunlu olmasını istemeyebileceğini, buna tepki gösterebileceğini belirtmiştir. Konuya ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Bence seçmeli olsun. Çünkü zorunlu olduğu zaman diğer aileler vermek istemeyebilir. Onlara seçenek hakkı tanıyalım.” (S3)

“Yani ben ahlak bilgisi değil de din kültüründe evet seçmeli olması gerektiğini düşünüyorum. Dinî içerik olursa insanlar tarafından tepkiyle karşılanabilir düşüncesinde bunu söylüyorum.” (S6)

“Toplumun nasıl bir tepki vereceğini bilmiyorum, o yüzden ilk aşamada belki seçmeli olabilir, daha sonra tepkiye göre ilgiye göre zorunluya geçilebilir.” (D1)

İfadelerine yer verilen katılımcıların görüşlerine benzer şekilde literatürde de anne görüşlerine başvurulmuş bir çalışmada DKAB dersine ilişkin olarak bazı ailelerin dersin, farklı dinî duygu ve düşüncesi olan ailelerin rahatsız olmalarını adına zorunlu olmaması gerektiği yönünde görüş bildirdikleri ortaya konulmuştur.³⁶ Okul öncesi dönem din eğitimi

³⁶ Tamer, *Aile ve Din Eğitimi: İlkokul Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalleşmeye Etkisi*, 49.

bağlamında konuya ilişkin ebeveyn görüşlerine başvurulmuş bir çalışmada ise ebeveynlerin %46,7'si okul öncesinde din eğitiminin zorunlu olması, geriye kalan %53,3'ü de seçmeli olarak yürütülmesi gerektiğini düşünmektedir.³⁷ Ancak Batar'ın araştırmasında katılımcıların %91,7'si okullarda din eğitiminin zorunlu olması yönünde görüş bildirmiştir.³⁸ Sınıf öğretmenleri örnekleminde yapılan bir çalışmada ise öğretmenlerin %64'ü zorunlu, %20'si ise seçmeli olarak değerler eğitiminin ayrı bir ders olarak okutulması gerektiğini ifade etmiştir.³⁹ Bu durum, Hayat Bilgisi ders içeriğinin ahlak-değerler eğitiminde yetersiz kaldığını, bu konuda müstakil bir derse ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada her iki branştan 16 öğretmenin büyük çoğunluğunun (10 kişi) ilkökul 1.-3. sınıf düzeylerinde yer alması muhtemel bir DKAB dersinin zorunlu olmasından yana olduğu tespit edilmiştir. Zorunlu olmasının dayandığı nedenler dinin ve ahlakın bireysel ve toplumsal açıdan gereklilik olmasına yoğunlaşmakta iken, seçmeli olmasının dayandığı gerekçeler ise toplumumuzda farklı dinî aidiyeti olan ailelerin olması ve seçmeli ders uygulamasını ilkökulda yürütmenin zorluğudur.

2.3. İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersinin İçeriğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde bir DKAB dersinin uygulamaya geçirilmesi halinde bu dersin hangi konuları içermesi gerektiğine dair öğretmen görüşleri önemlidir. Bu kapsamda her iki branştan katılımcılara “Böyle bir ders kapsamında öğrenciler için hangi konular gereklidir? Neden?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu kapsamda elde edilen veriler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersinin İçeriğine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Katılımcı	Tema	Kod
Sınıf Öğretmenleri	Ahlaki içerikler	Değerler (S1, S3, S4, S5, S6, S8)
		Adab-ı muaşeret (S1)
		Doğruluk (S4, S6)
		Hisleri kontrol etme (S6)
		Ahlaklı olma (S7)
	Dini içerikler	Komşuluk ilişkileri (S5)
		İbadetler (S1)
		İslam'ın temel kavramları (S7)
		Dinî korkularını yenmeye yönelik (S7)
		Hikâyeleştirilmiş dinî içerikler (S3)
Peygamberimiz ve güzel ahlakı (S7)		

³⁷ Erpay, “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi”, 196.

³⁸ Yusuf Batar, “Türkiye’de Din Eğitimi ve Toplumsal Beklentiler-Konya Örneği”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 2/4 (2012), 130.

³⁹ Vedat Aktepe vd., “Sınıf Öğretmenlerinin Perspektifinden Değerler ve Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/4 (2020), 912.

	Ahlaki içerikler	Ahlaki ilkeler (D2, D5, D6, D7, D8) Sadaka-yardımlaşma (D4) Temizlik (D2, D5)
		Peygamberimizin hayatı (D1, D5, D6, D8) Temel dinî kavramlar (D2, D3, D5) Dualar ve sureler (D3 D1, D7) Dinî hikayeler (D6, D2, D4)
DKAB Öğretmenleri	Dini içerikler	Allah'ın varlığı (D1, D4) İbadetler (D4, D8) İlahiler (D1, D8) Çocuk sahabeler (D6) Meleklerle inanç (D4)

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde bir DKAB dersinin uygulamaya geçirilmesi hâlinde bu dersin içermesi gereken konular her iki branş öğretmenlerine göre dersin muhtevası gereği ahlak ve din temalarına odaklanmaktadır. İçeriğin ağırlığı açısından bakıldığında ise sınıf öğretmenlerinden altı katılımcı ahlaki, üç katılımcı ise dinî içeriğin yer alması gerektiğinden yanadır. DKAB öğretmenlerinden ise altı katılımcı ahlaki içeriklerin, sekizi de dinî içeriklerin yer almasından yana görüş bildirmiştir. Sınıf öğretmenleri ağırlıklı olarak ahlaki içerikten yana iken DKAB öğretmenlerinde dinî içerik ahlaki içeriğe nispetle kısmen yüksek çıkmıştır.

Katılımcıların ahlaki içeriklere ilişkin verdikleri örnekler belli başlı ahlaki ilkeler ve değerlerdir. Katılımcıların neden ahlaki ilkeleri tercih ettiklerine bakıldığında ise önemli çoğunluğunun ahlakın önemini vurguladıkları, bazı katılımcıların da dinî içeriklerin öğrencilerin seviyesine uygun olmayacağına ilişkin endişelerinin olduğu görülmüştür. Konuyu örneklendiren bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Ahlaki değerler üzerine. Çünkü diğer kavramlar; kıyamet, sureler, dualar o yaştaki çocuklar ezberliyorlar ama onlar için biraz ağır olacağını düşünüyorum. Din dersi genelde sözlü olduğu için çocuklar aslında bu derste biraz sıkılıyorlar. Şöyle sıkılıyorlar; sürekli böyle oturup dinliyorlar. Onları daha çok heyecanlandıran masalsi hikayesi şekilde ama dinî içerikli olarak olduğu zaman daha dikkatli bir şekilde dinleyeceklerini düşünüyorum.” (S3)

“Değerler eğitiminin üzerinde bence durulmalı. O değerler eğitimindeki başlıklar; doğruluk, erdem, iyi, güzel, iyi niyet bunların üzerinde durularak bunlar çocuklara bunlar öğretilmeli. Çünkü bazı çocuklar bilmiyor. Ya bazı çocuklar anne baba çalıştığı için pandemiden önce sokakta çok fazla zaman geçiriyorlar. Küfür de öğreniyorlar, vurmayı da kırmayı da her şeyi öğreniyorlar.” (S4)

“İnsani değerler, komşuluk ilişkileri, iyi kötü, güncel hayatta karşılaştığı sorunlar da var. Mesela değerler bilinmiyor bu teknolojide. Onunla alakalı konular girebilir.” (S5)

İki ve üçüncü sırada görüşlerine yer verilen katılımcıların ilkökul 1.-3. sınıf düzeylerinde bir DKAB dersi için ahlak ve değerleri öneminden dolayı tercih ettikleri, ilk katılımının ise dinî içeriğe karşı olmamakla birlikte mevcut bazı ders uygulamalarındaki gözlemlerinden yola çıkarak öğrencilerin din ağırlıklı derslerde sıkılacağını düşündüğü görülmektedir. Katılımcının da vurguladığı üzere ders içeriği ve yöntemleri uygun ve etkili olduğunda öğrencilerin ilgileri yükselecektir. Bu husus da bu makalenin öğretim yöntem ve yaklaşımlarına ilişkin başlığında ayrıca ele alınacaktır.

Katılımcıların ilkökul 1.-3. sınıf düzeylerinde bir DKAB dersi için dinî içerik olarak örneklendirdikleri temalar kategorize edilirse bunlar yoğunluğuna göre şunlardır: Peygamberimizin hayatı ve ahlakı (altı kişi), temel dinî kavramlar (dört kişi), dinî hikayeler (dört kişi), dualar ve sureler (üç kişi), Allah'ın varlığı (iki kişi), ibadetler (iki kişi), ilahiler (iki kişi). Gerek sınıf gerekse DKAB branşından öğretmenler ilkökul için verilmesi gereken dinî içeriğin öğrencilerin seviyesine uygun olması gerektiğine ve öğrenciler için detay değil, en temel olabilecek içeriklerin işlenmesi gerektiğine özellikle dikkat çekmiştir. Bu kapsamda bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Mesela ibadetler kısmından da olabilir, mesela namazdan da olabilir. Çünkü erken yaşta başlanması gereken bir ibadet ya. O olabilir. Çok soyut kavramlara girmeden daha çok onların anlayabileceği şeyler, bu da ibadet kısmı.” (S1)

“Kıssalar da olabilir. Kısa kısa yani tabi uzun uzadıya değil. Peygamber kıssaları olabilir. Peygamberimizin hayatı olabilir. Tabi çok ayrıntıya girmeden. Çok ayrıntıya girmeden imanın şartları, İslam'ın şartları olabilir. Besmele, şükür, hamd bu tür konular olabilir.” (D2)

Öğretmenlerin vurgularından anlaşıldığı üzere öğrenciler için detaya girmeden İslam'ın temel kavramları, ibadetler, Hz. Peygamber'in hayatı gibi konular öğrencilere tanıtıcı düzeyde verilebilir.

Literatüre bakıldığında, veli görüşlerine başvuru bir çalışmada; katılımcılar tarafından DKAB dersine bir ahlak dersi olarak bakıldığı, toplumun ahlaki çöküntü içinde olduğu düşüncesiyle öncelikle ahlaki değerlerin kazandırılması gerektiği, dinin temelinin de ahlak olduğu fikrinin savunulduğunu tespit etmiştir. Yine aynı çalışmada katılımcıların, öncelikle birlikte yaşayabilmenin, saygının ve nezaketin öğrenilmesi gerektiği görüşünde olduğu belirtilmiştir.⁴⁰ Okul öncesi örnekleminde yapılan bir araştırmada ise öğreticiler, dinî konulardan daha çok ahlaki konuların yer alması, dinî konular yer alacaksa da somutlaştırarak ve öğrencilerin gelişim özelliklerine indirgenerek verilmesini önermektedir. Bununla birlikte aynı araştırmada bazı katılımcılar bu dönemi dinî duygu ve merakın geliştiği önemli bir evre olarak görmekte ve bu dönemde din eğitimi verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.⁴¹ Aybey'in araştırmasında da katılımcıların daha çok ahlaki değerlerin öğretil-

⁴⁰ Tamer, *Aile ve Din Eğitimi: İlkokul Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalizasyona Etkisi*, 50-51.

⁴¹ Akto - Akto, Okul Öncesi Öğretmenlerinin Din Eğitimi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi, 1105.

mesi görüşünde olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte aynı çalışmada Hz. Muhammed'in hayatı, örnek davranışları temel ibadet konuları, dua öğretimi gibi temel dinî konular da ön plana çıkmıştır.⁴² Erpay'ın araştırmasında da ebeveynlere göre ahlaki konular başta olmak üzere din eğitimi ile ilgili konuların okul öncesi kurumlarda ele alınması gerektiği vurgulanmıştır.⁴³ Sürmen'in araştırmasında ise okul öncesi öğretmenleri din ve değerler eğitiminin bir arada verilebileceği görüşündedir.⁴⁴

Okul öncesi ve ilkökul öğrencilerinin Allah tasavvurunu inceleyen bir çalışmada çocukların %87'sinin Allah'ı tanıdığı görülmüştür.⁴⁵ DKAB öğretmenleri örnekleminde yapılan bir çalışmada ise öğrencilerin DKAB dersinde en çok Allah, Hz. Muhammed, melekler, cennet - cehennem ve gayb ile ilgili konularda soru sordukları görülmüştür.⁴⁶ Yaşar'ın ilkökul 1.-3. sınıf örneklemindeki çalışmasında da öğrencilerin Allah, Kur'an, namaz, peygamber, vs. gibi dinî birçok kavramı tanıdıkları ve bu kavramlarla ilgili olarak Allah'ın sıfatları ve özellikleri, peygamberler, şeytan, yaratılış vb. gibi konularda çok çeşitli sorularının olduğu tespit edilmiştir.⁴⁷ Bu durum çocuklarda dinî birtakım ön bilgilerin ve hazır bulunuşluğun bulunduğunu göstermektedir.

Netice itibarıyla gerek bu çalışmadaki tespitlere gerekse literatür sonuçlarına bakıldığında; okul öncesi dönem ile ilkökul dönemi birbirinin devamı niteliğinde olduğu için dersin içermesi gereken konular noktasında bulguların birbirini desteklediği görülmektedir. Buna göre ilkökul 1.-3. sınıflarda yürütülmesi muhtemel bir DKAB dersinin içeriği ağırlıklı olarak ahlak eğitimi ve bunun yanı sıra öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun dinî temel kavramlar üzerine geliştirilebilir.

2.4. İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersinin Öğretim Yöntem ve Yaklaşımlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Ülkemizde Cumhuriyet tarihinde ilkökul 1.-3. sınıf düzeylerinde bir DKAB dersinin uygulama örneği henüz tecrübe edilmemiştir. Bu noktada, böyle bir dersin uygulamaya geçirilmesi hâlinde bu dersin hangi yöntem-tekniklerle verilmesi gerektiğine ilişkin katılımcılara “Böyle bir ders nasıl/hangi yöntem ve yaklaşımla verilmelidir?” şeklinde bir sorulmuştur. Elde edilen veriler Tablo 5'te sunulmuştur.

⁴² Aybey, “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma”, 936.

⁴³ Erpay, “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi”, 196.

⁴⁴ Sürmen, *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Din ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*, 115.

⁴⁵ Muhammed Übeydullah Öztapık - Suat Altıntaş, “Okul Öncesi ve İlkokul Öğrencilerindeki Allah Tahayyülünün İncelenmesi”, *Talim* 4/1 (2020), 67.

⁴⁶ Erdal Zengin, *İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sordukları Sorular ile Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Öğretmen Görüşleri*, 52.

⁴⁷ Yaşar, *İlkokul 3. Sınıf Düzeyi Din Öğretimi Öğrenci İhtiyaçları Merkezinde Bir Araştırma*, 36-37.

Tablo 5: İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersinin Öğretim Yöntem ve Yaklaşımlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Katılımcı	Tema	Kod
Sınıf Öğretmenleri	Materyal Destekli	Hikâyeler (S2, S5, S8)
		Animasyon, video, çizgi film vb. (S3, S7)
	Aktif Öğretim Yöntemleri	Şarkılar (S1)
		Bilmece-Bulmaca (S3)
Diğer	Eğitsel oyun ve etkinlikler (S1, S4, S6)	
		Drama (S4, S6)
DKAB Öğretmenleri	Materyal Destekli	Hayatla ilişkilendirme (S6, S7)
		Animasyon, video, çizgi film vb. (D4, D8, D2, D7)
		Hikâyeler (D3, D4, D6)
		İlahiler (D2, D4)
	Aktif Öğretim Yöntemleri	Görseller (D3)
		Bilmece-Bulmaca (D7)
		Çalışma kitabı (D8)
Diğer	Eğitsel oyun ve etkinlikler (D3, D7, D8, D2, D4)	
	Drama (D4, D8)	
	Sevdirek (D5, D6)	
	Öğrenci merkezli bir şekilde (D1)	
	Örnek olarak (D5)	

Katılımcılara ilgili sınıf kademelerinde yürütülecek dersin nasıl, hangi yöntem ve yaklaşımlarla verilebileceği sorusu yalnızca öğretim yöntem-teknikleri ile ilgili değil, genel bağlamda yöneltilmiş bir sorudur. Her iki branştan öğretmenlerin görüşleri benzer temalara yoğunlaşmakta olup bunlar; ilgili dersin materyal destekli ve aktif yöntem-tekniklerle öğretilmesine odaklanmaktadır. Her iki branştan da altışar öğretmen ilgili dersin materyal destekli işlenmesi gerektiğini, sınıf öğretmenlerinden üç kişi, DKAB öğretmenlerinden de beş kişi dersin aktif yöntem tekniklerle işlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Katılımcıların önemli çoğunluğu dersin materyal destekli bir şekilde işlenmesinden yana görüş bildirmiştir. Bu materyallerin sözel, görsel, işitsel ve basılı kaynaklar olduğu görülmektedir. Bunlar arasında en yoğun olarak animasyon, video, çizgi film vb. (altı kez) ve hikâyeler (altı kez) dile getirilmiştir. Katılımcılar bu materyallerden animasyonun görsel ve işitsel duyulara hitap ettiği için öğrencilerin ilgisini çektiğini belirtmiştir. Konuya ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Mesela animasyonlar, çok hoşlarına gidiyor, sıkılmıyorlar. Dikkatini topluyorsun daha severek isteyerek yapıyorlar.” (S2)

“Mesela çocuklarda biz de derslerimizi sözel derslerimizi anlatırken kullanıyoruz, animasyonlar çok ilgerini çekiyor. (...) Çünkü onların dikkat süreleri çok az ama araya mesela bir şu şey açsanız video açsanız bu illa animasyon da olması gerekmiyor, hani kısa bir şey de olabilir daha bir toparlanıyorlar bütün duyu organlarına hitap

etmek gerekiyor evet sadece dinleyerek değil yani görerek.” (S7)

“Bir de çizgi filmleri de çok etkili buluyorum. (...) Videolar da çok etkili. Anlatmak yerine göstermek daha önemli. Benim gördüğüm kadarıyla görsel şeyler.” (D4)

Katılımcıların ifadelerinde öğrencilerin dikkat süresinin az olduğu, bu nedenle bu tür görsel ve işitsel duylara bir arada hitap eden materyallerle ders işlenmesinin etkili olacağı görülmektedir.

Katılımcıların en yoğun olarak dile getirdikleri hikâyelerin ise yine öğrencileri teorik bilgilerle sıkmadan, öğrenme sürecini daha keyifli hâle getirmeyi sağlayacağına dayandığı görülmektedir. Konuya ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Böyle hikâyelerle daha iyi olur ilmihal bilgisi diyorum o çocuğa biraz akademik olarak ağır gelir veya çocuk ya iyi bir şey yapıyor mu derken çok kötü bir şeyler de yapabilirsiniz. O anda çocuğu belki dine karşı uzak tutmuş olabilirsin. Yani çocuğu seviyesine göre hikâye masal şeklinde bu şekilde öykü şeklinde yani çocuğa dini konuları biraz daha eğlenceli şeyler olarak yani sıkmadan verebilir.” (S8)

“Dördüncü sınıfta bile çok aşırı bilgiye girdiğimizde çocuklar sıkılıyorlar. Böyle daha çok örnek olay olabilir. Hikâyeleştirerek daha verimli olur diye düşünüyorum.” (D6)

Katılımcıların materyal destekli öğretim kapsamında dile getirdikleri bilmece-bulmacalar, şarkılar, ilahiler, görseller, çalışma kitapları gibi diğer materyallerin de yukarıda bahsedilen; dersi teorik, ilmihal ve akademik ağırlıklı işlemek yerine daha ilgi çekici hâle getirmek amacına yönelik olarak ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Katılımcılar ilkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yer alacak bir DKAB dersinin aktif yöntem tekniklerle işlenmesi gerektiğinden yanadır. Bu kapsamda her iki branştan toplam sekiz öğretmen, dersin eğitsel oyun ve etkinliklerle; üç öğretmen de drama ile işlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların bu cevaplarının ardında ilgili yaş grubu çocuklarının en iyi şekilde oyun yoluyla öğrenebildiği ve yine dersleri sıkıcı ve teorik olmaktan uzaklaştırmak gibi sebepler görünmektedir. Konuya ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Çocuğun en rahat öğrendiği yer oyun bana sorarsanız. Bence oyun temelli. Veya dramalarla. Ama oyun her şeyin başı bence.” (S4)

“Tamamen drama, oyun. Dijital oyunlar tamamen bunlar artık günümüzün yöntem tekniği bunlar olmuş durumda, düz anlatım asla olmaz.” (S6)

“Tiyatral şeyler, mesela ben onu çok etkili buluyorum. Oyunlarla da desteklenebilir.” (D4)

İlgili sınıf kademelerinde yürütülecek dersin nasıl, hangi yöntem ve yaklaşımlarla verilebileceği sorusuna cevaben daha az sayıda olan bazı katılımcılar da hayatla ilişkilendirerek, sevdirecek, öğrenciyi örnek olarak ve öğrenci merkezli bir şekilde ifadeleri ile süreçte izlenmesi gereken bazı ilkelerden söz ederek yaklaşmıştır.

Konuyu veli görüşleri ile araştıran bir çalışmada da oyun yoluyla öğrenmenin hem dersin daha eğlenceli işlenmesini sağlayacağı hem de çocuğun ilgisini çekerek kalıcı öğrenmenin gerçekleşebilmesi için faydalı olacağı ortaya konulmuştur.⁴⁸ Zengin'in çalışmasında DKAB öğretmenlerinin, kendilerine soru soran ilkökul öğrencilerine gelişim özelliklerine uygun, somutlaştırarak, öğretim materyalleri aracılığı ile cevap vermeye çalıştıkları tespit edilmiştir.⁴⁹ İlkokul dönemine yakın olması nedeniyle okul öncesi örneklemindeki bir araştırmada da öğretmenler, öğrencilere model olma, sevdirek öğretme ve öğrencilerin gelişim özelliklerini göz önünde bulundurma gibi hususlara dikkat ettiğini belirtmiştir.⁵⁰ Bununla beraber ilgili çalışmada katılımcılar öğrencileri sosyalleştirecek oyun merkezli ve duyuşsal özellikleri ön plana çıkaran yöntem ve tekniklerin kullanılması gerektiğini vurgulamıştır.⁵¹ Üçer'in araştırmasında da sınıf öğretmenleri 4. sınıf DKAB dersinin yetersiz kalmasında; somut örneklerin olmaması, hikâyelerin soyut kalması, öğretim programının yöntem teknik açısından eksikliklerinin olması gibi hususlara dikkat çekmiştir.⁵²

Özetle gerek bu çalışmadaki tespitler gerekse literatür sonuçları ışığında; ilkökul 1.-3. sınıflarda yürütülmesi muhtemel bir DKAB dersinin hangi yöntem ve yaklaşımlarla, nasıl verilebileceği hususunda; öğrencilerin gelişim ve öğrenme özellikleri ile okuma-yazmayı yeni öğrendikleri göz önünde bulundurularak DKAB dersinin daha çok etkinlik ve oyun temelli olması ve öğretim sürecinin, çocukların gelişim düzeylerine uygun somut materyallerle desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

2.5. İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersinin Öğretmeninin Kim Olacağına İlişkin Görüşler

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde DKAB uygulaması ülkemizde henüz tecrübe edilmediğinden bu dersin hangi branş öğretmeni tarafından yürütüleceği önem arz eden bir sorudur. Bu kapsamda katılımcılara “Böyle bir dersin verilmesini düşünüyorsanız bu dersi sınıf öğretmeni mi yoksa DKAB öğretmeni mi vermelidir? Neden?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Bu kapsamda elde edilen veriler Tablo 6’da sunulmuştur.

⁴⁸ Tamer, *Aile ve Din Eğitimi: İlkokul Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalleşmeye Etkisi*, 63.

⁴⁹ Zengin, *İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Soru Sorular ile Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Öğretmen Görüşleri*, 73.

⁵⁰ Aybey, “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma”, 939.

⁵¹ Aybey, “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma”, 947.

⁵² Üçer, *Temel Eğitim (İlkokul) Öğretim Programlarında DKAB Derslerine Yer Verilmesi Konusunda Öğretmen ve Veli Görüşleri*, 85-87.

Tablo 6: ilkököl 1.-3. Sınıf Düzeylerinde Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersinin Öğretmenine İlişkin Görüşler

Katılımcı	Tema	Kod
Sınıf Öğretmenleri	DKAB Öğretmeni	Doğru ve tam bilgi açısından (S1) Yetiştirilirken ona göre eğitim almalı (S3,S6) Daha faydalı olacağından (S5)
	Sınıf Öğretmeni	Branş öğretmenlerinin ilkökulda öğrenci seviyesine inmekte zorluk yaşaması (S4,S8) DKAB öğretmenleriyle uyum kurulması zor (S2)
	Her İki Branş Öğretmeni	Din kültürü öğretmenleri vermeli (S7) İyi bir program hazırlanmış olursa sınıf öğretmeni de yapabilir (S7)
DKAB Öğretmenleri	DKAB Öğretmeni	Sınıf öğretmenin dünya görüşü veya bilgi düzeyi dersin verimliliğini etkileyebilir (D1,D2,D3, D4,D8) Sınıf öğretmeninden farklı bir öğretmen daha ilgi çekici olabilir (D6)
		Geçmiş dönemde sınıf öğretmenlerinin olumsuz ilkököl DKAB dersi tecrübesi (D7)
	Sınıf Öğretmeni	Öğrencilerin öğrenmelerine daha iyi hitap edebilir (D5)

İlkököl 1.-3. sınıf düzeylerinde DKAB dersinin hangi branş öğretmeni tarafından yürütüleceğine ilişkin olarak; sınıf öğretmenlerinden dört kişi DKAB öğretmenin, üç kişi sınıf öğretmenin bu dersi yürütebileceğini belirtmişken, bir sınıf öğretmeni katılımcı da her iki branş öğretmenin bu dersi verebileceğini ifade etmiştir. DKAB öğretmenlerinden ise bir katılımcı haricinde tüm katılımcılar bu dersin DKAB öğretmenleri tarafından verilmesi gerektiğinden yanadır.

Cevabını DKAB öğretmeninden yana kullanan sınıf öğretmenlerinin gerekçeleri, sınıf öğretmene nazaran bu alanda eğitim almış olan DKAB öğretmenin alan yetkinliği açısından öğrenciye daha faydalı olacağına odaklanmaktadır. Bununla birlikte bu görüşte olan bazı katılımcılar, bu dersi yürütecek olan DKAB öğretmen adaylarının akademik eğitimleri sürecinde 1.-3. sınıf düzeylerine uygun bir eğitim alması gerektiğini de vurgulamıştır. Konuya ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Normalde din dersine din dersi öğretmeni girmesi, doğru olan odur. Eğer bunu 1-2-3’te kendi öğretmeni vermeyecekse, din kültürü öğretmeni verecekse öncelikle üniversitede yetiştirildiği zaman öğrenciler, yani onları öğretecek öğretmenlerin, öncelikle akademik olarak hazır olması gerekiyor.” (S3)

“Yani şöyle ben bütün dersleri branşların vermesi taraftarıyım her hepsi için. Şimdi ben müzik resim beden eğitimi ve ana dersleri veriyorum hangisine yönlendireceğim diye düşünüyorum. (...) Çocuklara faydalı olabilmek adına o yüzden ben donanımlı bir öğretmenin vermesi gerektiğini düşünüyorum. (...) Ben sadece o yönde kanalize olan birisi olmasını isterim bu kendine güvenen herkes olabilir bunda DKAB öğretmenleri 1-2-3 için özel bir eğitim almalı kesinlikle.” (S6)

Sınıf öğretmenleri konuya uygulamada gerek sınıf eğitimi gerekse branş dersleri verme durumunda kaldıklarında öğrenme sürecinin verimli geçmeyebildiği gerçeği ile de yaklaşmış, dolayısıyla öğrencilere daha faydalı olması düşüncesi ile bu dersi yürütmek üzere DKAB öğretmeninden yana görüş bildirmiştir.

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yürütülecek bir DKAB dersini o branş öğretmenin vermesi düşüncesinde olan DKAB öğretmenlerinin önemli çoğunun gerekçeleri ise; sınıf öğretmenlerinin dünya görüşünün veya alan bilgisinin dersin verimliliğini olumsuz yönde etkileyebileceği düşüncesidir. Konuya ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Din kültürü öğretmenin vermesi lazım. Her ne kadar insanların farklı farklı yapıları olsa da farklı ortamlarda yetişmiş olsa da din kültürü öğretmenleri genelde bir ana parantez içerisinde toplanabiliyor, bir yerlerde uzlaşabiliyor. Ama sınıf öğretmenlerinin çok çok farklı dünya görüşleri var. Bu dünya görüşlerinde ahlaki değerleri çok farklı yorumlayabiliyorlar. Bu da muhtemelen çocuklar üzerinde farklı sıkıntılar oluşturur diye düşünüyorum. Çünkü onu da yaşıyoruz.” (D3)

“Aslına bakarsanız sınıf öğretmenin nasıl bir zihniyette olduğunu bilemeyiz. Tanıdığım bir sürü insan var o kadar karşı ki buna. Alay ediyor yani resmen dinî değerlerle alay eden hocaları tanıyorum. Şimdi ona verirsen ne yapacak. Yapmayacak tam olarak ya da zihnine bir sürü şey yükleyecek.” (D4)

“Bunun tecrübesi yaşanmış daha önceki yıllarda. Din kültürü öğretmenlerinin atanmadığı, atama yapılmayan yıllarda sınıf öğretmenleri girmiş veya o okulda kimin az dersi varsa o öğretmen girmiş. Bunlarla bir başarı elde edilemez. Amaca ulaşamaz asla. Çünkü az önce dediğim gibi kişinin dünya görüşü, o kişi o eğitimi aldı mı biliyor mu? Allah'ın varlığını anlatmak yerine Allah'ın haşa olmadığını mı anlatacak. Bu konularda emin olamayız.” (D8)

Bazı DKAB öğretmenlerinin tecrübelerinden de yola çıkarak benzer ifadelerle vurguladıkları husus; bu alanın eğitimini almış, alanında yetkin ve dini özümsemiş olan DKAB öğretmenlerinin bu işi yapabileceğidir.

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yürütülecek bir DKAB dersini sınıf öğretmenin yürütmesi gerektiğini belirten toplamda dört katılımcı ise; branş öğretmenlerinin ilkokulda öğrenci seviyesine inmekte zorluk yaşadığını belirterek, sınıf öğretmenlerinin bu konuda bilgi ve deneyime sahip olduklarını ifade etmiştir. Görüşünü DKAB öğretmenlerinden yana kullanan sınıf öğretmenlerinin de şayet bu dersi DKAB öğretmenleri yürütecekse öğretmen adaylarının ilkokul öğretimine yönelik akademik bir eğitimden geçmesi gerektiğini vurgulaması, esasında buradaki öğretmenlerin gösterdikleri gerekçelerle birbirini destekler niteliktedir. Konuya ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Branş öğretmenleri genellikle ilkokullarda çok zorlanıyorlar derslerde. 4'te bile zorlanıyorlar. 5'te olsa derdim ki tamam din kültürü öğretmeni girsin, çocuklar belli bir olgunluğa ulaşıyorlar, ama bence sınıf öğretmeni.” (S4)

“Sınıf öğretmeni biraz daha pedagojik formasyon bakımından çocukların seviyesine

inebilecek tecrübe deneyime sahip. Biz şey yapıyoruz, gözlem yapıyoruz mesela, daha öncekilerde benim din kültürü, İngilizce öğretmenleri, branş öğretmenleri dersine girdiği için o seviyeye inmekte biraz sıkıntı çekiyorlar.” (S8)

“Her din kültürü öğretmeni böyle değil. Ben din kültürü öğretmenleri de gördüm, evet alanında yetişmiş, yani pedagojik formasyonu iyi almış, çocuk psikolojisini iyi biliyor. Onlar da şeye [öğrenci seviyesine] inebiliyor yani.” (D8)

Görüşlerine yer verilen ilk iki katılımcının bu dersi yürütmek için sınıf öğretmenlerini tercih etmelerindeki en önemli neden sınıf öğretmenin öğrenci seviyesine inebilmesi ve öğrenciyi çok iyi tanımasıdır. Bu durum, ilgili sınıf düzeylerinde ders yürütecek DKAB öğretmeni adaylarının sınıf eğitimi ile ilgili eğitim alması gerektiğini göstermektedir. Ancak böylelikle, yukarıda ifadesine yer verilen katılımcının da belirttiği üzere öğrenci seviyesine uygun bir öğretim gerçekleştirilebilir.

Konuya ilişkin literatüre bakıldığında DKAB dersi öğretim sürecinde yaşanan problemlerin giderilmesi için görüş ve önerileri sorulan birleştirilmiş sınıf öğretmeni ve DKAB öğretmeni katılımcılar arasından bir sınıf öğretmeni, branşları gereği yeterli bilgi sahibi olmadıklarını düşündüğü için bu derse DKAB dersi branş öğretmenin girmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵³ Okul öncesi eğitim kurumlarında din eğitiminin araştırıldığı bir çalışmada da ebeveynler okul öncesi dönemde din eğitimi bu alanda eğitim almış uzmanların okutması gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁴

Netice itibarıyla gerek bu çalışmadaki tespitlere gerekse literatür sonuçlarına bakıldığında; ilkökul 1.-3. sınıf düzeylerinde DKAB dersinin hangi branş öğretmeni tarafından yürütüleceği noktasında; alan uzmanlığı açısından DKAB öğretmenin daha ideal bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte DKAB öğretmenlerinin ilkökul öğrencilerinin gelişim ve öğrenme özelliklerine ilişkin formasyonlarının güçlendirilmesi gerektiği de göz önünde bulundurulmalıdır.

2.6. İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersinin Fırsat ve Risklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Ülkemizde ilkökul 1.-3. sınıf düzeylerinde DKAB dersi uygulamaya geçirilmeden önce konuya ilişkin fırsat ve risklerin araştırılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda katılımcılara “Sizce ilköğretim programının ilk üç sınıf düzeyinde DKAB dersi sunulmasının fırsatları ve riskleri neler olabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen veriler Tablo 7’de sunulmuştur.

⁵³ Zengin, *İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sordukları Sorular ile Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Öğretmen Görüşleri*, 136.

⁵⁴ Erpay, “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi”, 199.

Tablo 7: İlkokul 1.-3. Sınıf Düzeylerinde Yürütülmesi Muhtemel DKAB Dersinin Fırsat ve Risklerine İlişkin Öğretmen Görüşleri

Katılımcı	Tema	Kod
Sınıf Öğretmeni	Fırsatlar	Erken yaşta dinî ve ahlaki değerlerin kazanılması (S1,S3,S4,S8)
		Ailenin din eğitimindeki eksikliklerinin kapatılması (S6,S8)
		Çocuğun ahlaki gelişiminin sağlanması (S6)
		Ailelerin de bir şeyler öğrenmesine vesile olması (S7)
		Çocuğun kendi kararlarını alabilmesi (S4)
		Çocuğun kendine güven kazanması (S5)
	Öğrencinin kendini daha iyi ifade etmesi (S5)	
	Riskler	Yanlış bilgi öğretilme ihtimali (S2,S7,S8)
		Öğretmenin donanımsız olma ihtimali (S1,S7)
		Zorunlu olmasına ailelerin tepkisi (S1,S4)
Çocuğa aşırı bilgi yüklenmesi (S6)		
DKAB Öğretmeni	Fırsatlar	Kötü işlenirse çocuğun dinden soğuması ihtimali (S6)
		Siyaset güdülmesi ihtimali (S5)
		Aile-okul bilgi uyumsuzluğu (S1)
		Erken yaşta dinî ve ahlaki değerlerin kazanılması (D1,D2,D3,D6)
		Üst sınıflara hazır bulunuşlukla gelmesi (D1,D2,D3)
		Ailenin din eğitimindeki eksikliklerinin kapatılması (D5)
	Riskler	Yanlış öğrenmelere bağlı korkuları yenmesi (D8)
		Öğrencilerin dini ve ahlaki sevmesi (D4)
		Öğrencilerin toplumda değer görmesi (D6)
		Zorunlu olmasına ailelerin tepkisi (D1,D2,D5,D6,D8)
Riskler	Yanlış bir yöntemle din eğitimi verilmesi ihtimali (D3,D4,D5,D6)	
	Aile-okul dinî ve ahlaki bilgi uyumsuzluğu (D2,D3)	
	Öğretmenin donanımsız olması (D4)	

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yürütülecek bir DKAB dersi için her iki branştan öğretmenler konuyu bir bütün olarak değerlendirerek bunun hem fırsatlarından hem de risklerinden söz etmiştir.

Öncelikle her iki branştan katılımcıların konunun fırsat olarak gösterdikleri yönlerine bakıldığında bunlar yoğunluğuna göre şu şekildedir: Çocuğun erken yaşta dinî ve ahlaki değerleri kazanması ve bu alandaki gelişimine katkı sunulması (dokuz kez), bu eğitimin aileye de olumlu anlamda katkı sunması (dört kez), çocuğun benliğine olumlu katkıları (dört kez) ve diğer katkılar (dört kez). Burada katılımcıların önemli çoğunun vurguladıkları; çocuğun erken yaşta dinî ve ahlaki değerleri kazanması ve bu alandaki gelişimine katkı sunulmasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Çocuklar bazı şeylere daha erken ulaşır kendi kararlarını daha sonraki yaşantılarında kendileri rahatlıkla verebilir. (...) Belki çocuklara bu eğitimler erken yaşta verilmediğinde kendi kararlarını, namaz kılmak istiyorsa çocuk kendi kararıyla bunu kılabilir. Annenin babanın baskısıyla değil.” (S4)

“Çocuklar çok küçük yaşta bazı temel değerleri almış olur, bu bir fırsattır. Şöyle; belki yaşadığı çevre, yaşadığı ortam, yaşadığı işte ailede bu imkânları alamayabilir. Bunu okul fırsata çevirebilir.” (S8)

“Fırsatları; daha alt seviyeden çocuklar dinlerini tanıma şansı yakalayacaklar, 4. sınıfa daha hazır bir şekilde gelip girmiş olacaklar üst sınıflara.” (D1)

Katılımcıların ifadelerinde, bu makalenin giriş başlığı altında ele alınan bireyin din eğitimi ihtiyacının karşılanması öneme işaret ettikleri görülmektedir. Literatüre bakıldığında; bazı ailelerin din bilgisi anlamında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşündüğü, çocuklarının okullarda verilen din derslerinde doğru bilgiye, doğru kaynaklardan ulaşmalarını istediği ve bu bağlamda dersin gerekliliğinden yana olduğu tespit edilmiştir.⁵⁵ Bu anlamda ilkökul 1.-3. sınıf düzeylerinde gerçekleştirilecek olan bir DKAB dersinin en büyük fırsatı ailelerin bu talebinin gerçekleştirilmesidir. DKAB dersinin ilkökul 1.-3. sınıflarda ihtiyaç olma durumuna ilişkin veli ve öğretmen görüşlerinin incelendiği bir çalışmada da veliler, sınıf öğretmenleri ve DKAB öğretmenlerinin tamamına yakını ilkökul 1.-3. sınıf düzeyinde formel bir din dersine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.⁵⁶ Okul öncesi öğretmen örneklemine yapılan farklı iki çalışmada da katılımcıların bu dönemde verilecek din eğitiminin çocuklar için faydalı olacağı kanaatinde oldukları tespit edilmiştir.⁵⁷

Her iki branştan katılımcıların konunun risk olarak gösterdikleri yönlerine bakıldığında bunlar yoğunluğuna göre şu şekildedir: Dersin zorunluluğuna bazı ailelerin tepki göstermesi (yedi kez), izlenen din eğitimi yönteminde hatalar yapılması (dört kez), öğretmenin donanımsız olması (üç kez), içerik olarak yanlış dinî bilgi aktarımı yapılması (üç kez), aile ile okul arasında bilgi uyumu yakalayamama (üç kez). Bunlar içerisinde ilki toplumsal bir risk, diğerleri ise öğretim sürecinin niteliği ve verimine yönelik riskler olarak değerlendirilebilir.

Öncelikle en yoğun olarak gösterilen riske ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Aileler kapsamında, çocuklar için bir şey söylemiyorum, aileler anlamında bir risk teşkil edebilir. Yani şunu diyebilir veli; 1. sınıfta neden İngilizce yok da din kültürü ahlak bilgisi dersi var.” (S4)

“Risk deyince sadece aklıma tepki geliyor. Çünkü toplumumuzda talep etmeyecek olanlar olabilecektir. Çünkü 4. sınıfın bile din dersi alması şu an hâlâ tartışılıyor. Onun haricinde çocuklara yönelik bir riskin olacağını kesinlikle düşünmüyorum.” (D1)

“Şöyle bir riski olur; istemeyen veliler olur. Mesela 4. sınıfta bile şöyle bir şey oluyor;

⁵⁵ Tamer, *Aile ve Din Eğitimi: İlkokul Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalleşmeye Etkisi*, 47, 79.

⁵⁶ Üçer, *Temel Eğitim (İlkokul) Öğretim Programlarında DKAB Derslerine Yer Verilmesi Konusunda Öğretmen ve Veli Görüşleri*, 113.

⁵⁷ Aybey, “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma”, 934; Sürmen, *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Din ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*, 99.

dini anlatıyorsun ya, çocuğun aile yaşantısı onunla ilişkili olmadığı için çocuk bir bocalama yaşıyor.” (D2)

Katılımcıların ifade ettikleri, DKAB dersini istemeyen velilerin olması ihtimali ülkemizde tecrübe edilmiş olan bir meseledir. Ülkemizde laiklikle ilişkilendirilerek DKAB dersinin zorunluluğu tartışma konusu yapılagelmektedir. Bu çalışmada da katılımcılar toplum yapısını dikkate alarak benzer öngöründe bulunmuştur. Bununla birlikte bazı katılımcıların konuyu ailelerin tepkisi anlamında risk olarak görmesi, ancak ilkokulda DKAB dersini çocuklar için bir risk görmediklerini ifade etmesi önemli bir husustur. Bu durum literatürde de tespit edilmiş ve ilkokul düzeyinde din eğitime yönelik ihtiyacı araştırmak üzere ilkokul 3. sınıf çocukları ile görüşme gerçekleştiren bir araştırmada 8-9 yaş aralığındaki çocukların gelişim dönemleri açısından zorunlu bir din eğitimi alabilecek durumda oldukları ortaya konulmuştur.⁵⁸

Dersin yöntemleri ve işlenişinde hata yapılmasına ilişkin bazı katılımcı görüşleri ise şu şekildedir:

“Risk; kötü işlenmesi soğuttur. Ama iyi programlanmış, planlanmış bir ders öğretimiyle ve kullanılacak olan yöntem ve tekniklerle birlikte her çocuğa ulaşılr diye düşünüyorum.” (S6)

“Risk olarak eğer doğru verilmezse soğutabilir çocuğu. Yani ben risk olarak bunu gördüm. Eğer çok sıkı tutulursa, şunu da bileceksin, bunu da bileceksin diye zorlanırsa belki nefrete sebep olabilir. Ama güzel verilirse seveceğini düşünüyorum. Çok hassas bir konu, veren kişi önemli, konunun çok sıkıcı olmamasına dikkat edilmeli, sıkıldığı an bırakılmalı. Çok kişiye faydalı olacağını düşünüyorum. Ama doğru verilmediğinde de çok zararlı olabileceği doğru yani.” (D4)

“Riskleri kaş yapayım derken göz çıkarırsın. Çocuğu daha da uzaklaştırırsın. Çocuğu nefret ettirebilirsin. Yanlış verilirse öyle olur.” (D5)

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, dersin işlenişinde hata yapılması her ne kadar sürecin verimine ve niteliğine ilişkin bir boyut olsa da sonuçları açısından öğrencinin dersten ve dinden soğumasına neden olabilecek hassas bir yöndür. Bu bağlamda katılımcıların diğer riskler olarak gösterdikleri; öğretmenin donanımsız olması, içerik olarak yanlış dinî bilgi aktarımı yapılması gibi hususlar da sonuçları itibarıyla öğrencilere ve sürecin diğer paydaşlarına olumsuz yansıtacak olan boyutlardır.

Katılımcıların risk olarak gösterdikleri okul ile aile arasında uyumun olmaması literatürde de tespit edilmiş olan bir bulgudur. İlköğretim velisi anneler örneklemindeki araştırmada, okulda alınan dinî ve ahlaki eğitimin tek başına bir anlamı olmayacağı, öğretmen ve okulun, zincirin en önemli parçası olan aile olmadan yetersiz kalacağı, dolayısıyla ancak okul ve aile iş birliği olduğu müddetçe derste öğrenilen bilgilerin kalıcı olacağı vurgulanmıştır.⁵⁹

⁵⁸ Yaşar, İlkokul 3. Sınıf Düzeyi Din Eğitimi Öğrenci İhtiyaçları Merkezinde Bir Araştırma, 72.

⁵⁹ Tamer, Aile ve Din Eğitimi: İlkokul Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalleşmeye Etkisi, 59.

Sonuç olarak gerek bu çalışmadaki tespitlere gerekse literatür sonuçlarına bakıldığında; konunun paydaşlarının ilkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde DKAB dersi sunulmasının hem fırsatlarından hem de risklerinden söz ettiği görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Türkiye’de ilkokul 1., 2. ve 3. sınıf düzeylerinde yürütülmesi muhtemel bir DKAB dersinin uygulanmasına ilişkin çeşitli boyutlar DKAB ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yer alması muhtemel bir DKAB dersi için sınıf ve DKAB olmak üzere iki branş öğretmenlerinin de olumlu kanaatte olduğu tespit edilmiştir. Böyle bir ders için 16 öğretmenden büyük çoğunluğu (10 kişi) 2. sınıfın uygun olduğu görüşündedir. Bununla birlikte bazı katılımcılar, ilgili sınıf düzeyleri için din eğitimi ile ahlak eğitimi ayrı değerlendirmiştir. Yine katılımcıların bazıları bu sınıf düzeylerinde verilecek bir DKAB dersinde içerik ve yöntem açısından pedagojik ilkelere hassasiyet gösterilmesini beklemektedir. Bu anlamda 1. sınıfta oyun, etkinlik, müzik vb. yöntemlere ve daha çok değerler eğitimine yer verilmesi önerilmektedir.

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yer alması muhtemel bir DKAB dersinin seçmeli veya zorunlu olmasına ilişkin her iki branştan 16 öğretmenden büyük çoğunluğunun (10 kişi) zorunlu olmasından yana olduğu tespit edilmiştir. Bu önerideki temel gerekçeler çocukların dinî/ahlaki eğitim ihtiyacı, toplumun çoğunluğunun dindar olması ve velilerin din eğitimi beklentileri üzerinedir. Bununla birlikte seçmeli olmasının dayandığı gerekçeler ise toplumumuzda farklı dinî aidiyeti olan ailelerin olması, dinî içeriğin yoğun olması durumunda velilerin derse yönelik olumsuz tutum besleme ihtimali ve seçmeli ders uygulamasını ilkokulda yürütmenin zorluğudur. Katılımcıların dikkat çektikleri bu hususlar ilkokulda DKAB dersinin hayata geçirilmesi durumunda uygulamada dikkate alınması gereken önemli boyutlardır.

Sınıf ve DKAB öğretmenleri muhtemel bir 1.-3. sınıf DKAB dersi içeriğinin en fazla değerler ve ahlak eğitimi konularından oluşması gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanında temel dinî kavramlar, Allah inancı, Hz. Muhammed’in hayatı ve ailede yanlış öğrenmelerin düzeltilmesine yönelik din eğitimi konuları da öğretmenler tarafından önemsenmektedir. Öğretmenlerin ahlak ve değerleri önemsedikleri, ilkokulda öğrenci davranışlarında ahlaki eksiklikler gözlemledikleri, dinî içeriğin öğrenciyi sıkabileceği endişesi gibi gerekçelerle ahlaki konuların DKAB dersinde yer alması gerektiğini düşünmektedir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin, ders içeriğinin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun dinî temel kavramları ele alabileceği kanaatinde olduğu görülmüştür.

Sınıf ve DKAB öğretmenlerinin tamamı muhtemel 1.-3. sınıf DKAB derslerinin hikâye, animasyon, şarkı vb. materyallerle desteklenmesi, eğitsel oyun, drama ve etkinliklerin olduğu aktif ve öğrenci merkezli öğrenme yöntemlerinin kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Öğretmenlerin bu tutumu, öğrencilerin dikkat süresinin kısa olmasından, okuma-yazma becerisinin tam olarak kazanılmamasından, öğrencilerin somut işlemler döneminde olmalarından ve öğrencilerin gelişimlerinin yoğun teorik bilgiye müsait olmadığından kaynaklanmaktadır.

Sınıf ve DKAB öğretmenleri muhtemel bir 1.-3. sınıf DKAB dersinin DKAB öğretmenleri tarafından yürütülmesi taraftarıdır. Ancak sınıf öğretmenlerinin bir kısmı ve bir DKAB öğretmeni, ilkokul öğrencilerinin seviyesine inmede problem yaşanması ve DKAB öğretmenlerinin formasyonunun yeterli olmaması gibi gerekçelerle bu dersi sınıf öğretmenlerinin verebileceğini düşünmektedir. Bu noktada branş öğretmeni olarak DKAB öğretmenlerinin muhtemel 1.-3. sınıf DKAB dersi için özel bir formasyona tâbi tutulması gerektiği anlaşılmaktadır.

Sınıf ve DKAB öğretmenleri erken yaşta dinî ve ahlaki değerleri kazanma, ailede din eğitimindeki eksiklikleri giderme, öğrencinin gelişimi, üst sınıflara daha hazır olma gibi nedenlerle ilkokul 1.-3. sınıf DKAB dersinin bir fırsat olacağını düşünmektedir. Ancak muhtemel dersin aşırı veya yanlış bilgi içermeye ihtimali, zorunlu olmasına ailelerin tepki göstermesi, öğretmenlerin donanımsız olması ve yanlış bir yöntemle din eğitimi verilmesi öğretmenler tarafından risk olarak görülmektedir.

Bu sonuçlar ışığında şunlar önerilebilir:

Farklı örneklem veya desenlerde ilkokul 1.-3. sınıf düzeyinde DKAB dersinin nasıl verilebileceği ile ilgili araştırmalar yapılmalıdır.

Müfredatta 1.-3. sınıf düzeyinde DKAB dersi konulmadan önce, dersin kazanım, içerik ve öğretmeni konusunda gerekli alt yapının hassasiyetle oluşturulması gerekmektedir.

Paydaşlar tarafından ilkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yürütülmesinde risk olarak ifade edilen hususların, dersin uygulamaya geçirilmesinden önce çeşitli boyutlarıyla mutlaka dikkate alınması gerekmektedir.

İlkokul 1.-3. sınıf düzeylerinde yer alması muhtemel bir DKAB dersi uygulamaya geçirilmeden önce farklı tarafların beklentileri iyi bir şekilde değerlendirilmelidir. Bu bağlamda dersin seçmeli-zorunlu olması veya ahlak eğitimi ile din eğitiminin ayrı değerlendirilmesi gibi hususlar üzerinde yetkili birimlerce çalışılmalıdır.

Şu an müfredatta yer almasa da velilerin ve öğrencilerin kullanabileceği 1.-3. sınıf düzeylerinin gelişim özelliklerine uygun ders materyalleri geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Aktepe, Vedat vd. “Sınıf Öğretmenlerinin Perspektifinden Değerler ve Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/4 (2020), 897-918.
- Akto, Semra - Akto, Akif. “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Din Eğitimi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi (Nitel Bir Araştırma)”. *Şarkiyat* 9/2 (2017), 1096-1121.
- Aşıkoğlu, Nevzat Y. - Genç, M. Fatih. “Yeni Anayasa Tartışmaları ve Zorunlu Din Dersleri”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (2012), 7-20.
- Aybey, Salih. “Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Üzerine Bir Araştırma”. *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 8/2 (2022), 915-958.
- Ayhan, Halis. “Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Din Eğitimi”. *Milli Eğitim ve Din Eğitimi İlmi Semineri (Ankara 9-10 Mayıs 1981)*. İstanbul: Özal Matbaası, 1981.
- Bacanlı, Hasan. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 19. Basım, 2013.
- Batar, Yusuf. “Türkiye’de Din Eğitimi ve Toplumsal Beklentiler-Konya Örneği”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 2/4 (2012), 121-152.
- Cresswell, John W. - Plano Clark, Vicki L. *Karma Yöntem Araştırmaları: Tasarımı ve Yürütülmesi*. çev. Yüksel Dede - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Anı Yayıncılık, 2014.
- DİB. *4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretim Programı*. Ankara: DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2022.
- Elkind, David. “The Origins of Religion in the Child”. *Review of Religious Research* 12/1 (1970), 35-42.
- Ercan, İlyas. “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi: Erken Dönem Din Eğitimine İlişkin Ebeveyn Görüşleri”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2020), 179-215.
- Fowler, James W. “Faith Development at 30: Naming the Challenges of Faith in a New Millennium”. *Religious Education* 99/4 (2004), 405-421.
- Glesne, Corrine. *Nitel Araştırmaya Giriş*. çev. Ali Ersoy - Pelin Yalçınoğlu. Ankara: Anı Yayıncılık, 4. Basım, 2014.
- Goldman, Ronald. *Religious Thinking from Childhood to Adolescence*. London: Routledge, 2022.
- Harms, Ernest. “The Development of Religious Experience in Children”. *American Journal of Sociology* 50/2 (1944), 112-122.
- Hisar, Ahmet Hamdi. *Ortaokullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Hakkında Veli Görüşleri*. Amasya: Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayıncılık, 2003.

- Kızılabdullah, Yıldız - Yörük, Tuğrul. “Din Eğitimi ve Öğretimin Temelleri”. *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 70-94. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2012.
- Köylü, Mustafa. “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/2 (2004), 37-54.
- Köylü, Mustafa. “Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi”. *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü. 105-157. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010.
- Kuşcu, Turan Bilge. “Din Eğitiminin Hukuki Temelleri”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/28 (2016), 223-254.
- MEB. 19. Milli Eğitim Şurası Kararları, 2014. Erişim 22 Mart 2024. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf
- MEB. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları, 2018.
- MEB. *Milli Eğitim Temel Kanunu* 1739 (14 Haziran 1973). Erişim 23 Mart 2024. https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf
- Oruç, Cemil. *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları, 2021.
- Oser, Fritz K. vd. “Religious and Spiritual Development Throughout the Life Span”. *Handbook of Child Psychology*. ed. R. M. Lerner. 942-998. New Jersey: John Wiley & Sons Inc., 2006.
- Öztabak, Muhammet Übeydullah - Altıntaş, Suat. “Okul Öncesi ve İlkokul Öğrencilerindeki Allah Tahayyülünün İncelenmesi”. *Talim* 4/1 (2020), 43-77.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- Sürmen, Sümeyye. *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Din ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Tamer, Fatma. *Aile ve Din Eğitimi: İlkokul Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalizasyona Etkisi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Kanun No: 2709, md. 24). *Resmî Gazete* 17863 (09 Aralık 1982). Erişim 22 Mart 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türnüklü, Abbas. “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 6/4 (2000), 543-559.
- Üçer, Yahya. *Temel Eğitim (İlkokul) Öğretim Programlarında DKAB Derslerine Yer Verilmesi Konusunda Öğretmen ve Veli Görüşleri*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

- Vergote, Antoino. “Çocukta Din”. çev. Erdoğan Fırat. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 22 (1978), 315-329.
- Yaşar, Büşra. *İlkokul 3. Sınıf Düzeyi Din Öğretimi Öğrenci İhtiyaçları Merkezinde Bir Araştırma (Atlantı Gazi İlkokulu Örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yavuz, Kerim. *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*. Ankara: DİB Yayınları, 1983.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 9. Basım, 2013.
- Yılmaz Karakaş, Sevde. *İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıflarda Din Eğitimi İhtiyacı*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Zengin, Erdal. *İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sordukları Sorular ile Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Recommendations of Religious Culture and Moral Knowledge and Classroom Teachers for the Possible Religious Culture and Moral Knowledge Course to be Conducted in Primary School 1st-3rd Grades

Extended Summary

Childhood is a critical period for religious and moral development. Although the religious education of children has traditionally been a family responsibility, today, due to negative changes in the family structure (e.g., parental employment, divorce and single-parent families) and the inadequacy of families in this regard, this responsibility has increasingly been transferred to formal education programs. The Presidency of Religious Affairs fulfills children's need for preschool religious education in 4-6 year old Qur'an courses. In formal education institutions, religious education starts from the 4th grade and continues until the 12th grade. However, there are no lessons in the 1st-3rd grades to meet children's need for religious and moral education.

When we look at the history of religious education in the Ottoman Empire, religion was taught in primary schools starting from preschool. During the foundation period of the Republic, religion and ethics classes were taught in all grades of primary schools. However, in 1982, it was decided to make Religious Culture and Moral Knowledge (abbreviated in Turkish as DKAB and will be abbreviated as RCMK in the article) lessons compulsory from the 4th grade onwards. In the light of this information, it is seen that practices that meet children's need for religious education in our educational tradition are ignored today. In this sense, in the 19th National Education Council, a recommendation was made to be taught at the 1st-3rd grade level. However, this issue has not been on the agenda in terms of both scientific and educational policy. This situation reveals that the subject needs research in different dimensions. In this context, there is a very limited number of studies in the religious education literature on religion lessons in the 1st-3rd grades of primary school. Based on both the literature and educational importance, the problem of this research is "According to the views of RCMK teachers and primary school teachers, how should the implementation of a possible religious education lesson in the 1st, 2nd and 3rd grades of primary school in Turkey be?"

The study was designed using a case study design from qualitative research methods. This design was preferred because it was aimed to collect comprehensive, in-depth and different perspectives from the primary school and RCMK teachers responsible for primary school education. Considering variables such as different primary schools, branches, gender and seniority, the maximum diversity sampling technique was used to determine the study group. Accordingly, the study group consisted of eight primary school teachers and eight RCMK teachers working in different primary schools in Trabzon city center in the 2020-2021 academic year. Nine of the teachers in the study group were female and seven were male. The professional seniority of the teachers ranged between 9-34 years. A semi-structured interview form was prepared to collect data from the participants. The interviews were conducted face-to-face by the researchers in primary schools in December 2020-2021. The interviews lasted 12-48 minutes. The raw findings, which were obtained as audio recordings with the permission of the participants, were analyzed by content analysis method after being converted into written format. In this sense, codes were

created for each sub-problem, and then categories and themes were organized. The codes and themes obtained were presented to the reader in tables, and direct quotations of the participants were also included.

According to the participants, it is possible to have an RCMK lesson in the 1st-3rd grades of primary school. However, some participants emphasized that since children do not have the ability to read and write at the 1st grade level, either the RCMK lesson should not take place in this grade or the course should be taught with methods and techniques such as activities and games. The majority of the participants were of the opinion that the relevant course should be compulsory. This is because, according to them, children need religious and moral education and parents have demands in this direction. On the other hand, a small number of participants were in favor of conducting the course as an elective due to the concern that families with different religious affiliations might react to this lesson. In the 1st-3rd grade RCMK lesson, they expect sensitivity to pedagogical principles in terms of content and methodology. The content of a possible RCMK lesson should be predominantly based on values and moral content. However, basic religious concepts appropriate for children's development should also be reflected in the content. The RCMK should be more activity and game-based and the teaching process should be supported with materials such as stories, animations, songs, etc. suitable for children's developmental levels. In terms of field expertise, according to the participants, it was seen as more ideal for RCMK teachers to conduct the relevant course. However, a few of the participants stated that primary school teachers can provide this education if they receive the necessary formation. According to the participants, the RCMK lesson in the 1st-3rd grades of primary school is considered as an opportunity to meet the religious and moral education needs of students, to complete the religious education deficiencies of families, to be more prepared for RCMK teaching in higher grades and to access accurate information. However, among the objections to the compulsory nature of the course, risks such as teachers being ill-equipped, not taking into account the developmental characteristics of students, making mistakes in teaching methods and errors in the content were mentioned by the participants.

In the light of these results, it should be seen that there is a need to provide RCMK education in primary school grades 1.-3. In the light of these results, it should be seen as a need to provide RCMK education in primary school 1st-3rd grades. In order to better understand this need, research should be conducted with different samples or designs on how to teach the RCMK lesson at the 1st-3rd grade level. In addition, before introducing the 1st-3rd grade level RCMK lesson into the curriculum, the necessary infrastructure for the course's objectives, content and executive teacher should be created with sensitivity. In this sense, it is necessary to provide RCMK teachers with the formation to address primary school students. In addition, although not currently included in the curriculum, course materials suitable for the developmental characteristics of the 1st-3rd grade levels should be developed for parents and students to use.

Keywords

Religious Education, Formal Religious Education, Religious Culture and Moral Knowledge. Course, Primary School, Teacher Opinions.